

Eesti Loomaarstlik Ringvaade

EESTI LOOMAARSTIDE ÜHINGU AJAKIRI

3

2018

Eesti Loomaarstlik Ringvaade

EESTI LOOMAARSTIDE ÜHINGU AJAKIRI

3 • 2018

LEMMIKLOOM

Juhusliku kliinilise leiuna täheldatud südamekahina käsitlus koertel 2

PRODUKTIIVLOOM

Traumaatiline kõhuseina song kitsel – juhtumi kirjeldus 6

TOIT

Listerioosijuhtumid inimestel on tõusuteel 8

ELÜ 30

30 aastat Eesti Loomaarstide Ühingu taasasutamisest 12

170 AASTAT VETERINAARHARIDUST EESTIS

Õpinguteaegsed mälestused 16

VARIA

FECAVA 2018 eurokongress – palju head koduõuel 20

Euroopa erakorralise veterinaarmeditsiini ja intensiivravi konverents 2018 23

Maailma Veisehaiguste Assotsiatsiooni 2018. aasta kongress Sapporos 24

Kaljo Reidla – 90 26

Uudisteos Eesti veterinaarmeditsiini ajaloost 29

Ilmus loomade heaolu käsitlev kõrgkooliõpik 29

Uus raamat loomaarstiõppe ajaloost 30

IN MEMORIAM

Asta Niinemets 31

Kaarel Kadarik 32

Riina Jõgila 33

Juhusliku kliinilise leiuna täheldatud südamekahina käsitus koertel

Paul F. Mötsküla

EMÜ veterinaarmeditsiini ja loomakasvatuse instituut

Sissejuhatus

Kliinilise läbivaatuse käigus täheldatud südamekahina korral on alati põhjust kahtlustada patsiendil südamehaiguse esinemist. Südamekahin iseenesest ei ole haigus, kuid enamasti viitab see leid ühtlast verevoolu häirivale kaasasündinud või eluajal omandatud struktuursele südame või suurte veresoonte haigusele. Lisaks võivad südamekahinad tekkida mitmesuguste teiste füsioloogiliste mehhanismide tulemusel (nn funktsionaalsed kahinad). Seega on südamekahina korral näidustatud täiendavad uuringud, selgitamaks välja selle tekke mehhanismi ja -põhjuseid. Looma andmed (tõug, sugu, vanus) ning põhjalik anamnees aitavad diferentsiaaldiagnooside nimekirja oluliselt lühendada ning seega valida kõige sobilikumad täiendavad uuringumeetodid.

Südamekahinate tekemehhanismid

Verevool läbi südamestruktuuride on tavaolukorras laminaarne (korrapäraselt voolusuunaliste kihtidena), mistõttu kahinaid sellega ei kaasne. Kui voolu teel esineb mingi takistus, tekivad pöörised ja vool muutub turbulentseks. Tekkiv vibratsioon kandub rinnakorvi seinale ning muutub stetoskoobiga kuuldavaks. Väga intensiivse vibratsiooni korral on see rinnakorvi seinal käega tuntava väreluse ehk trillina.

Tegureid, mis mõjutavad turbulentsi tekkimist, väljendatakse hüdrodünaamikas Reynolds'i arvuna – vedelike ja gaaside voolamise laadi määrav dimensioonita suurus. Väikese Reynolds'i arvu korral on vool laminaarne, suure arvu korral muutub vool turbulentseks.

Reynolds'i arvu väljendatakse alljärgneva võrrandiga:

$$R_e = \rho d \bar{v} / \eta,$$

milles ρ – tihedus, d – diameeter, \bar{v} – keskmine voolukiirus ning η – viskoossus. Sellest valemist nähtub, et suur diameeter ja voolukiirus ning madal viskoossus soodustavad turbulentsi teket.

Vere viskoossuse määrab peamiselt selle vormelementide suhteline maht (hematokrit): aneemia põhjustab viskoossuse alanemist, mistõttu kahinate tekke võimalus suureneb. Lisaks suurendab aneemia ka südame löögi- ja minutimahtu, mistõttu suureneb vere voolukiirus läbi südame struktuuride. Vastupidine olukord kaasneb vere vormelementide mahu suurenemisega (polütsüteemia): viskoossus suureneb ning seega on raskendatud voolu muutumine turbulentseks.

Turbulents tekib ka juhul, kui struktuuri, mida läbib verevool, läbimõõt järsult muutub, mistõttu muutub ka vere voolu kiirus. Selline

kahina tekemehhanism on iseloomulik näiteks stenootiliste klapihaiguste korral.

Kolmas tüüpline kahina tekemehhanism on vere vool läbi ebanormaalsete ühenduste südame alaosade või veresoonte vahel. Voolu kiirus sellistes ühendustes sõltub rõhkude erinevusest nendes südameosades või veresoontes, aga ka antud defekti või ühenduse läbimõõdust. Kui rõhkude erinevus alaosade vahel on suur (nt vasaku ja parema vatsakese vahel), siis on ka voolu kiirus suurem, põhjustades seega ka intensiivsemat turbulentsi. Kui defekt on väga suure diameetriga (nt suur mitterestriktiivne vatsakeste vaheseina defekt), siis voolu kiirus väheneb, kuna rõhud saavutavad vastuvõtvast kambris ühtlustuvad. Väiksemate kambritevaheliste defektide (nt südameklappide degeneratiivsete haiguste korral) sõltub südamekahinate intensiivsus ebanormaalse verevoolu mahust – mida suurem on tagasi-voolu maht, seda valjem on ka kahin.

Südamekahinate omadused

Faasilisus e ajastus e kahina suhe normaalses südametoonidesse: süstoolsed, diastoolsed ja pidevad kahinad. Olgugi, et täiendavalt võib jaotada kahinaid varajasteks (*proto-*), keske- (*meso-*) või hilisteks (*-tele*) süstoolseteks või diastoolseteks, on selline jaotus kliinilises praktikas küsitava tähtsusega, kuna täpse ajastuse määramine on suure südamesageduse korral raske.

Süstoolsed südamekahinad algavad esimese südameheli (S1) järgselt ja lõppevad vahetult enne teist südameheli (S2) (holosüstoolsed kahinad) või algavad S1 alguses ning kestavad S2 lõpuni (pansüstoolsed kahinad), „varjutades“ normaalsed südamehelid. Hoolimata pansüstoolsete kahinate eristamine ei oma tavapraktikas tähtsust, kuna nende tekkepõhjused on sarnased. Pansüstoolsed kahinad on enamasti valjemad, muutes normaalsed südamehelid eristamatuteks.

Diastoolsed südamekahinad algavad pärast S2 ning lõppevad enne S1. Diastoolseid kahinaid esineb loomadel väga harva. Kõige sagedasemaks diastoolse kahina tekkepõhjuseks on aordiklapi puudulikkus, mis võib kaasneda aordiklapi stenoosiga või tekkida endokardiidi tagajärjel. Kopsuklapi puudulikkus korral tavaliselt diastoolset kahinat ei teki, välja arvatud juhul kui patsiendil esineb samaaegselt kopsude hüpertensioon, mistõttu on rõhugradient kopsuarteri ja parema vatsakese vahel suurenenud.

Pidevad kahinad kestavad ilma pausita kogu südame tsükli jooksul ning nende tekke eelduseks on ulatusliku ja pideva rõhugradiendi

olemasolu ühendatud südame alaosade või suurte veresoonte vahel. Enamasti on diastoolne komponent vaiksena diastoolne rõhugradient on väiksem. Lisaks võib väiksema südamesageduse korral diastoolne komponent diastoli lõpuks täielikult vaibuda.

Ekslikult võidakse kirjeldada pidevate kahinatena ka kahinaid, millel esineb nii süstoolne kui ka diastoolne komponent („edasi-tagasi“ kahinad), mis esinevad näiteks aordistenoosi ja samaaegse aordipuudulikkuse korral.

Lokalisatsioon e maksimaalse intensiivsuse piirkond on teine oluline kahina omadus. Lisaks kirjeldatakse kahinaid ka lähtuvalt nende edasikandumisel teistesse piirkondadesse e radieerumisele.

Valdav enamik kahinaid on kuuldav rinna- ja vasakul poolel. Mitraalklapi piirkond on enamasti piirkond, kus südame tiputõuge on kõige tugevamalt palpeeritav. Aordi- ja kopsuklapi piirkonna auskultatsiooniks tuleb stetoskoopi liigutada kraniaalselt ja dorsaalselt ning nende klappide optimaalseks kuulatlemiseks on enamasti vaja esijäse pöörata väljapoole. Järgmine piirkond, mida kuulatletakse, on kraniaalne rindkere apertuur – piirkond, mida komprimeeritakse vereproovi võtmiseks vasakust kägiveneist. Aordiklapi stenoosi korral esinev südamekahin radieerub tüüpiliselt ka sellesse piirkonda. Südame auskultatsioon lõpetatakse rinnakorvi parema seina kuulatlemisega, pöörates erilist tähelepanu kolmhõlmklapi piirkonnale, mis asub peaaegu otse mitraalklapi vastas.

Intensiivsus – südamekahinaid jaotatakse vastavalt nende intensiivsusele I/VI–VI/VI: I/VI on vaiksena ja VI/VI on kõige valjem; V/VI ja VI/VI on seotud palpeeritava trilliga. Selleks, et tuvastada vaikseid kahinaid on oluline auskulteerida patsiente vaiksena ja rahulikus keskkonnas. Tagamaks parim ligipääs auskultatsiooniks vajalikele piirkondadele ning ka auskulteerija ohutuse tagamiseks peaks loom seisma nii, et tema pea on auskulteerijast eemal.

Südamekahinate jaotus – füsioloogilised ja patoloogilised kahinad

Füsioloogilised kahinad võivad tekkida seoses vere viskoossuse vähenemisega või südame löögimahu suurenemisega ning neid esineb kõige sagedamini patsientidel, kellel on aneemia, palavik, suurenenud sümpaatiline toonus, hüpertüreoidism või tiinus. Selliste kahinate maksimaalse intensiivsuse piirkond on tüüpiliselt rinnakorvi vasakul seinal vasaku vatsakese väljavoolutrakti piirkonnas ning seega on need kahinad kõige paremini kuuldav vasakul südamebaasil, mitraalklapi ja aordiklapi vahelisel alal. Enamasti on need kahinad väikese intensiivsusega (I-II/VI), varajases või kesksüstolis ning nad ei kandu oluliselt laiemale piirkonnale edasi. Noortel loomad on hematokrit madalad ning südame löögimaht võrreldes suurte veresoonte diameetriga suhteliselt suurem ning need tegurid võivad soodustada „süü-

tute“ kahinate teket. Sellised kahinad looma vanemaks saamisel enamasti kaovad.

Patoloogilised kahinad tekivad seoses klappide talitluse häirumise (stenoos või puudulikkus), ebanormaalsete ühendustega südame alaosade (kodade või vatsakeste vaheseina defekt) või suurte veresoonte (persisteeriv arterioosjuha – PDA) vahel. Enamasti on sellised kahinad kõige paremini kuuldav tabandunud südame- või veresoonstrukturi piirkonnas. Üheks peamiseks erandiks sellele reeglile on kodade vaheseina defekti korral tekkiv kahin, mis tekib seoses kopsuklapi läbiva vere mahu suurenemisega, mistõttu tekib suhteline kopsuklapi stenoos (suurem vere maht läbib normaalsuuruses klappi). Selle tulemusel on kahina maksimaalse intensiivsuse piirkond ja ajastus sarnane kopsuklapi stenoosi korral tähtselt: süstoolne kahin vasakul südamebaasi piirkonnas.

Diagnostiline lähenemine varem diagnoosimata südamekahinatele

Kuna enamik südamekahinaid koertel tekivad seoses orgaanilise südamehaigusega, on täiendavad uuringud kahina tekkepõhjuse tuvastamiseks enamasti näidustatud. Südamehaiguste diagnostika „kuldstandardiks“ on südame Doppler-ultraheliuuring. Samas, ultraheliuuring ei pruugi alati olla saadaval, otstarbekas või vajalik. Otsustamiseks, milliseid täiendavaid uuringuid tuleks konkreetsele patsiendile soovitada, on oluline arvestada järgmiste teguritega:

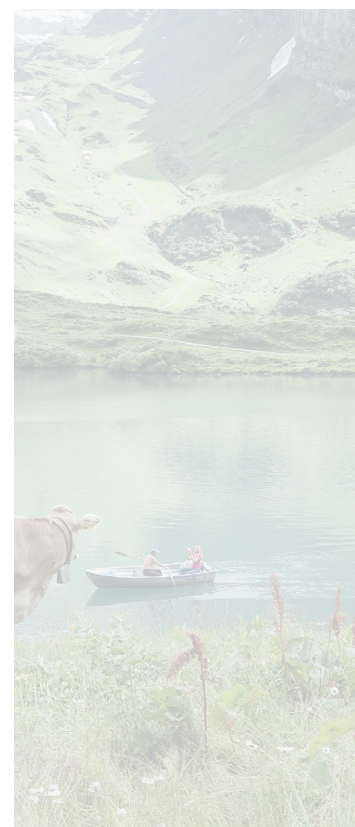
- patsiendiga seotud tegurid – vanus, tõug, sugu; kahina asukoht ja ajastus;
- kaasnevad kliinilised tunnused ja kaasuvad haigused;
- loomaarstiga seotud tegurid – kui kindel olakse kliinilises leius, millist kahina põhjust peamiselt kahtlustatakse;
- kliendiga seotud tegurid – finantsilised võimalused, ebakindlus ja mure seoses prognoosiga.

Peamised võimalikud kliinilised käsitlused südamekahinate tuvastamisel on:

- füsioloogiliste kahinate tekkepõhjuse (aneemia, palaviku, suurenenud sümpaatikotoonuse) välistamine;
- looma jälgimine, st auskultatsiooni kordamine teatud aja möödudes (nt järgmise vaksineerimise ajal, juhul kui kahtlustatakse „kutsikakahinat“) ehk „ootame-ja-vaatame“;
- südame biomarkerite määramine;
- rinnakorvi röntgenoloogiline uuring;
- lihtne südame ultraheliuuring;
- täielik ehk kardioograafia koos Doppler-uuringuga.

Südamekahinad pediaatrilistel patsientidel

Kaasasündinud südamehaigusi esineb viiel kuni üheksal koeral tuhandest. Enamiku hemodünaamiliselt oluliste kaasasündinud südamehaigustega kaasneb südamekahina teke, mis-

tõttu kahina tuvastamisel tuleb kindlasti arvestada orgaanilise südamehaiguse esinemisvõimalusega. Olgugi, et noortel koertel võib esineda füsioloogilisi nn „kutsikakahinaid“, ei pruugi looma jälgimine ja auskultatsiooni kordamine teatud aja möödudes olla otstarbekas lähenemine, kuna selle tõttu võib diagnoosi püstitamine ja asjakohase ravi võimaldamine tarbetult viibida. Veelgi enam – tuleb arvestada ka, et kahina võimaliku tekkepõhuse mitteteadmise põhjustab asjatut stressi looma omanikule. Füsioloogilised „kutsikakahinad“ on enamasti väikese intensiivsusega (I-II/VI), lühikese kestusega ning kuuluvad varajases süstolis vasaku vatsakese väljavoolu piirkonnas, rinnakorvi vasakul poolel südamebaasil. Oluline on arvestada, et üksnes auskultatsiooni abil ei ole võimalik eristada füsioloogilisi ja patoloogilisi kahinaid.

Alljärgnevad kahina omadused ei ole enamasti füsioloogilistele kahinatele iseloomulikud ning nende täheldamisel tuleks kindlasti soovitada täiendavaid uuringuid:

- pidev kahin;
- diastoolne kahin;
- valju kahin vasakul südamebaasi piirkonnas;
- kahin kandub edasi kraniaalsesse rinnakorvi apertuuri;
- kahina maksimaalne intensiivsus rinnakorvi paremal küljel;
- kahina intensiivsus III/VI või enam;
- kaasnev kägiveeni pulsatsioon või täitumine;
- nõrk, väga tugev, või hilinenult täituv reiepulss;
- nähtavate limaskestade ebanormaalne värvus;
- kaasnevad rütmihäired.

Kahinad täiskasvanud koertel

Süstoolseid kahinaid esineb sagedamini ning patsiendi andmed (tõugu, vanus, sugu), põhjalik anamnees ning hoolikas kuulatlemine ja süsteemsete haiguste välistamine aitavad diferentsiaaldiagnooside nimekirja vähendada. Diastoolsed kõrvalkahinad on alati patoloogilised ning seotud struktuurse südamehaigusega. Kahtluse korral on alati ohutum eeldada, et tegu on patoloogilise kahinaga ning soovitada täiendavaid uuringuid. Südame ultraheliuuring koos Doppler-uuringuga võimaldab täpsemalt kirjeldada struktuurseid muutusi ning enamasti aitab ka täpse lõpliku diagnoosi püstitamisel. Olgugi, et rinnakorvi röntgenuurin on lihtsasti teostatav ning laialt kättesaadav, on selle uuringumeetodi puuduseks piiratud tundlikkus ja spetsiifilisus südamehaiguste diagnoosimisel. Lisaks tuleb arvestada ka patsiendile ohutuse tagamisega, eriti kui uuringu läbiviimiseks on vajalik sedatsioon või üldanesteesia. Biomarkerid võivad aidata otsustada, kas kahina tekkepõhusega kaasneb südamelihase pingsus (natriureetilised peptiidid) või südame lihaskude kahjustus (südametroponiinid).

Väikest tõugu koertel on kõige sagedasemaks süstoolse kahina tekkepõhuseks degeneratiivne mitraalklapahaigus, millega kaasneva kahina intensiivsus on enamasti otseses seoses tagasivoolu ulatusega. Suurt tõugu koertel esineb südamelihase süstoolse talitluse häiret, mis omakorda põhjustab vasaku vatsakese laienemist (dilatatiivse kardiomiopaatia e DCM-fenotüüp). Oluline on arvestada, et DCM-fenotüübiga kaasnev süstoolne kõrvalkahin on enamasti madala intensiivsusega isegi kaugelearenenud haigusjuhtude korral, kuna tagasivoolu maht on väike ning lisaks on ka vasaku vatsakese ja vasaku koja vaheline rõhkude erinevus vähenenud. Ka suurte tõugudel võib esineda degeneratiivset mitraalklapahaigust, kuid enamasti on neil tagasivool vatsakesest kotta väiksem võrreldes väikeste tõugude mitraalklapahaiguste korral esinevaga, mistõttu ka kahin on vähem intensiivne kui väikest tõugu koertel.

Südamekahinad vanadel koertel

Väikest tõugu koertel on kõige sagedasemaks vasakul südametipu piirkonnas kuulatletava süstoolse südamekahina tekkepõhuseks degeneratiivne mitraalklapahaigus. Biomarkerid, eeskätt natriureetilised peptiidid, aitavad hinnata südame diastoolse mahu suurenemisest tingitud südamelihase venituse ulatust. Rinnakorvi röntgenoloogiline uurimine võimaldab hinnata südame suurenemist ning võib olla abiks prognoosi määramisel, eriti kui röntgenuurinut korratatakse teatud ajavahemike järel (nt iga 6 kuu möödudes). Peamine rakenud röntgenoloogilisel uuringul on südame paispuudulikkuse diagnoosimine ning muude rinnaõõnehaiguste (nt kopsuhaiguste) välistamine. Ehhokardiograafia võimaldab haiguse põhjuse välja selgitamist ning kvantitatiivselt hinnata haiguse ulatust. Kui südamekahina maksimaalne intensiivsus on rinnakorvi paremal küljel või kliinilisel uuringul on lisaks märgatud ebanormaalset reiepulsi täituvust, kägiveenide pulsatsiooni või ületäitumist, või patsiendil esinevad rütmihäired, on ehhokardiograafia kindlasti vajalik.

Suuretõulistel koertel on südamekahina täheldamisel ehhokardiograafia eelistatud uuringumeetodiks, kuna see võimaldab hinnata süstoolse talitlushäire ulatust. Olgugi, et degeneratiivne mitraalklapahaigus tabandab peamiselt väikest tõugu koeri, võib seda esineda ka suurte tõugu koertel, kuid neil on sageli mitraalklapahaiguse kulgu kiirem kui väikestel koertel. Seetõttu tuleb südame ultraheliuuringut pidada esmaseks uuringumeetodiks suurte tõugu vanadel koertel, kellel on tuvastatud südamekahin.

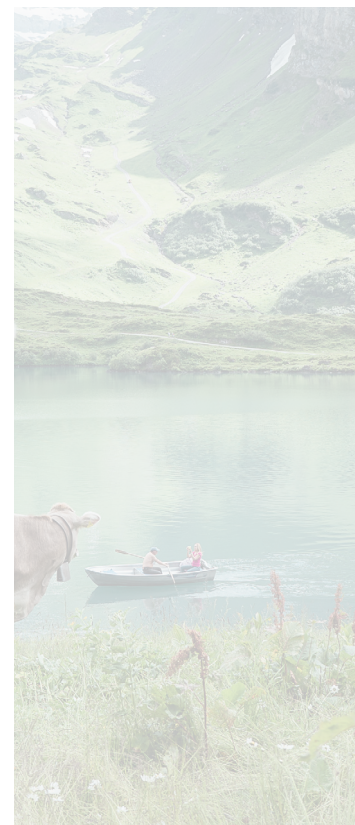
Kokkuvõtteks

Juhuleiuna täheldatud südamekahinate korral tuleb alati kahtlustada orgaanilise südamehaiguse olemasolu, kuid samas tuleb arvestada ka teiste organsüsteemide haiguste ja muude

füsioloogiliste südamekahinate tekkepõhjustega. Südame ultraheliuuring on südamekahinate korral eelistatud uuringumeetodiks, kuna see võimaldab südame sisestruktuuride ning suurte veresoonte otsest kujutamist ning ka defektide ulatuse hindamist. Südame biomarkerid võivad aidata selgitada kliiniliste tunnuste võimalikku tekkepõhjust (südamehaigused vs teiste elundkondade haigused), kuid nende testide tundlikkus ja spetsiifilisus pärsib nende sobivust ainsa uuringumeetodina. Rindkere röntgenoloogilisel uuringul on oluline roll südame ja hingamisteede haiguste diagnostikas, kuid ilma kliiniliste andmetega arvestamata (looma tõug, sugu, vanus, anamnees, kliinilise uuringu leiud) ei võimalda see enamasti lõpliku diagnoosi määramist. „Ootame-ja-vaatame“ lähenemine südamekahina tuvas-

tamisel on enamasti ohtlik, kuna seetõttu võib hilineda diagnoosi püstitamine ning sellest tulenevalt asjakohase ravi määramine. Selline lähenemine võib olla sobilik valitud patsientidel, eeskätt väga noortel loomadel, kellel on tähelestatud väikese intensiivsusega (I-II/VI) varajast süstoolset südamekahinat, mille maksimaalse intensiivsuse piirkond asub vasaku vatsakese väljavoolu piirkonnas ning kellel on välistatud muud süsteemsed haigused ning kellel struktuursete südamehaiguste esinemist peetakse vähetõenäoliseks. Sellisel juhul tuleb looma omanikke teavitada võimalikest diferentsiaal-diagnoosidest ning täiendavatest uuringutest, et neil oleks võimalik teha teadlik valik „ootame-ja-vaatame“ lähenemise või täiendavate uuringute vahel.

Traumaatiline kõhuseina song kitsel – juhtumi kirjeldus

Darja Injukina¹, Hertta Pirkkalainen²

¹EMÜ VLI veterinaarmeditsiini 6. kursuse üliõpilane,

²EMÜ VLI kliinilise veterinaarmeditsiini õpetool

2018. aasta aprilli lõpus pöörduti Eesti Maaülikooli suurloomakliinikusse emase kitsuga (vanus teadmata), sest looma kõhupiirkond oli tugevalt paisunud ja ta ei saanud seista. Omaniku sõnul sai kits kaks päeva tagasi teiselt kitselt jalalöögi parema külje kõhupiirkonda. Kõhuseinale ilmus verevalum, kuid looma enesetunne oli hea, kits oli aktiivne ja ergas. Omanik otsustas seepärast loomakliinikusse mitte pöörduda. Päev hiljem oli kitse kõhupiirkond löögi piirkonnas suurenenud, ilmus turse ning verevalum oli endiselt näha. Kits muutus apaatseks ja isutuks. Omanik ei näinud teda roojamas ega urineerimas. Kitsele manustati kodus valuvaigistit. Omanik pöördus loomakliinikusse järgmisel päeval, sest kitse enesetunne halvenes veelgi.

Kliinilisel läbivaatusel oli kitsel tugev tümpaania, limaskestad olid kahvatud, kapillaaride täitumise aeg oli 2,5 sekundit. Paremal kõhuseinäl roiete taga oli ulatuslik nahaalne turse ja hematoom (foto 1). Pärast kliinilist läbivaatust looma sondeeriti, et väljutada vatsast gaase, ning manustati probiootikume. Looma enesetunne paranes veidi, võimaldades teha kõhuseina ja kõhuõõne ultraheliuuringut. Ultraheliuuringu leiud olid järgmised: erineva ehhogeensusega massmoodustis, võimatu diferentseerida kas on soolestik, sest puudub soolte peristaltika ja sooltele omane väljanägemine. Diferentsiaaldiagnoosideks olid kõhuseina ulatuslik verevalum ning lihaste rebend. Patsiendile manustati valu vaigistamiseks meloksikaami (0,5 mg/kg) intravenooselt. Lisaks otsustati, et kui patsiendi seisund halveneb, alustatakse intravenoosse vedelike teraapiaga ning vajadusel tehakse laparotoomia, et täpsustada kõhuõõneorganite seisundit. Patsient jäeti kliinikusse järelevalve alla. Paar tundi hiljem patsiendi seisund halvenes järsult ning ta suri.

Foto 1. Kõhuseina nahaalne turse ja hematoom (foto: Maria Baranova)

Lahangul täheldati ulatuslikku nahaalust verevalumit vigastuse kohal, kõhukelme ja sisemine kõhupõikilihas olid rebenenud, kusjuures välimine kõhupõikilihas oli terve; sisemise ja välimise kõhupõikilihase vahel olid peensoole lingud. Peensool oli pehme konsistentsiga (sarnane maksa konsistentsile), tumepunast värvi. Songavärati juures oli näha peensoolte keerd (foto 2). Ülejäänud soolte osad ning vats olid tugevalt gaasiga täitunud ja laienenud (foto 3).

Lahangu abil pandi diagnoos ja surma põhjus: traumaatiline kõhuseina song, tühisoolte keerd ja nekroos.

Foto 2. Lahangul oli näha soolte nekrotiseerumist (foto: Maria Baranova)

Foto 3. Kitse kõhuõõne lahang, sisemise kõhupõikilihase ja kõhukelme rebend, kõhuseina song, keerdunud peensoole lingud (foto: Maria Baranova)

Väikemäletsejaliste songad

Kõhuseina song on mõne kõhuõõneorgani või rasviku väljasopistumine läbi kõhuseina avause. Avaus võib olla põhjustatud kas kõhuseina rebendist või esineda loomulikuna, näiteks kubemekanali näol. Nii kitsedel kui ka lammastel esineb kõhuseina songasid. Kõhuseina song on omandatud haigus. Songad tekitab siis, kui kõhusein on tõsiselt traumeeri-

tud. Song võib tekkida nii ventraalsele kui ka dorsaalsele kõhuseinale, piki roidekaart või viimaste roiete vahele. Songad tekivad tavaliselt tugeva löögi tõttu – löök autolt, löök tõmbi esemega, jala või sarvedega nt pügamise ajal, kakluses või liiga tiheda paigutuse korral. Samuti võib põhjuseks olla kõhuseina lihaste ülevenitus, sest kitse nahk on suhteliselt õhuke.

Emastel isenditel võib abdominaalne song tekkida suurema tõenäosusega kui isastel.

Teised sagedased songatüübid on nabanning kubemekanali song. Nabasongad on tihti seotud nabapõletikega ja esinevad noortel loomadel. Samuti on osadel loomadel geneetiline eelsoodumus songade tekkeks. Kubemekanali song on isaste loomade probleem, kus kõhuõone sisu sopistub kubemekanalis.

Saudi-Araabia Quassimi ülikoolis jälgiti aastatel 2003–2006 erinevate songadega haiglasse pöörduvaid väikemäletsejalisi. Kõhuõonesongasid esines 40, nabasongasid 10 ja kubemekanali songasid seitsmel juhul. Kõhuõonesongadest 34 (85%) paranes ilma tüsistusteta. Kuuel loomal tekkis uus song mõni nädal pärast operatsiooni. Songaväratil sulgemiseks kasutati kas Catguti, PDS-õmblusmaterjali (polüdiaksaanon) või siidist õmblusmaterjali. Erinevate õmblusmaterjalide osas ei leitud songa taastekke tõenäosuse osas erinevust.

Diagnoosimine

Kõhuseina songa kõige sagedasemad kliinilised tunnused on nahaalune turse ja kõhupiirkonna suurenemine. Palpatsioonil on tunda songasisu (tavaliselt sooled) ja songaväratit. Diagnoos pannakse anamneesi ja palpatsiooni alusel. Kui palpeerimisega ei õnnestu diagnoosida, võib abiks kasutada kas röntgenit või ultraheliuuringuid. Kui songa sees on osa peensoolest, peaks olema näha soolte peristaltikat.

Nabasongade puhul on nabapiirkonnas näha kotjat moodustist. Diagnoos kinnitatakse palpeerimisel; enamasti on tunda kas songaväratit või väratil sees olevat suurt rasvikut.

Ravi

Väiksemaid nabasongasid võib jälgida, eriti kui kõhuõonesisu ei sopistu songaväratist läbi. Suuremate nabasongade ning kõhuseina songa ravi on ainult kirurgiline – *herniorraphy* või *hernioplasty* (terminite selgitus on allpool). Kubemekanali songade puhul sooritatakse enamasti lisaks songaväratil kinniõmblemisele ka kastratsioon. Operatsiooni tuleb teha üldanesteesias, milleks võib kasutada kas ksülaasiini (0,04 mg/kg...0,1 mg/kg i.v.) või ksülaasiini ja ketamiini kombinatsiooni (0,04...0,1 mg/kg + 1–2 mg/kg i.v.). Lisaks tasub teha lokaalanesteesia prokaiini või lidokaiiniga rombikujuliselt songakoti ümber. Kindlasti tuleb manustada

tada NSAIDe (näiteks meloksikaam 0,5 mg/kg või ketoprofeen 3 mg/kg) ning antibiootikume (näiteks prokaiinbensüülpenitsilliin 20 mg/kg).

Herniorraphy on eesti keeles songa korrigeerimine operatsiooniga, kus ei kasutata võrku; seda nimetatakse lihtsalt koeplastikaks. *Hernioplasty* on meetod, kus kõhuõone seina toeks asetatakse võrk, enamasti on see sünteetilisest materjalist, ning seda kutsutakse alloplastikaks. Võrku kasutatakse juhul, kui song on ulatuslik ja on kahtlus, et tavalise koeplastika puhul on songa taastekke oht suur, näiteks täiskasvanud loomadel, kellel on suur songavärat. Võrk paigutatakse kõhuõõnde ja ömmeldakse kõhuseina külge sulava või mittesulava, suhteliselt paksu (USP 0 ... USP 3) õmblusmaterjaliga. Lisaks ömmeldakse nahalused koed sulava materjaliga jooksva õmblusega. Naha kinni õmblemiseks on kasutatud väga paljusid erinevaid meetodeid, õmblusmaterjaliks mitteresorbeeruv õmblusmaterjal.

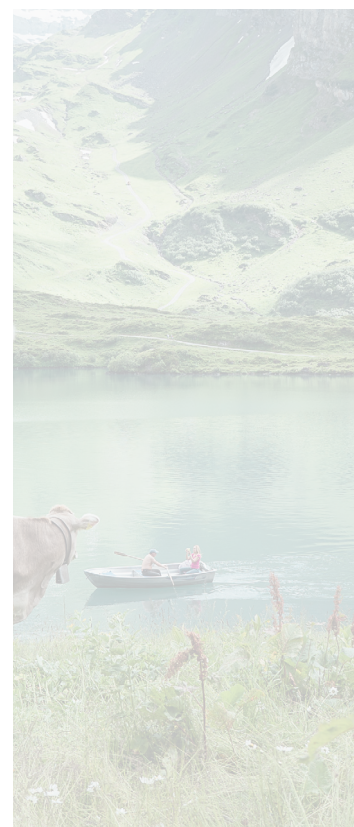
Prognoos

Kui kõhuseina song on varakult diagnoositud, on operatsioonijärgne prognoos tervistumisele väga hea. Kui song diagnoositakse hilja, on oht soolte pitsumisele ning songa parandamine muutub keerulisemaks, pikeneb ka paranemisaeg. Tüsistusteks võivad olla liited ning difuusne peritoniit.

Nabasongade puhul on pitsumiste oht väiksem, küll aga võivad tekkida liited kõhuõoneorganite ja songaväratil vahel. Lisaks on nabasongade puhul tihti tegemist ka nabapõletikuga ning piirkonnas võib esineda abstsessse. Kubemesongad vajavad kiiret sekkumist, kuna songasisu pitsumiste oht on suur.

Kasutatud kirjandus

- Al-Sobayil, F.A., Ahmed, A.F.** Surgical treatment for different forms of hernias in sheep and goats. *Journal of Veterinary Science*, 2007, pp. 185–191.
- Fubini, S., Ducharme, N.** *Farm Animal Surgery*, USA, Saunders, 2004.
- Jettennavar, P.S., Kalmath, G.P., Anilkumar, M.C.** Ventral Abdominal Hernia in a Goat. *Veterinary World*, 2010, 3:93.
- Khurma, J., Choudhary, C.R., Sharma Deeksha, V., Singh, K.P.** Surgical management of ventral abdominal hernia (entero-omentecele) in a cow. *International Journal of Science, Environment*, 2016, 5, pp. 3884–3888.
- Pugh, D., Baird, N.** *Sheep and Goat Medicine*, 1st edition, USA, Saunders, 2002, pp. 1004–1005.
- Shiju Simon, M., Ramprabhu, R., Prathaban, S.** Surgical Management of Lateral Abdominal Hernia in a Goat. – *Intas Polivet*, 2015, 16, pp. 110–111.

Listerioosijuhtumid inimestel on tõusuteel

¹Mati Roasto, ^{1, 2}Julia Koskar

¹EMÜ VLI toiduhügieeni ja rahvatervise õppetool, ²Veterinaar ja Toidulaboratoorium

Käesolevas artiklis käsitleme mitut riiki hõlmanud toidutekkelist *L. monocytogenes*'e haiguspuhangut, mille põhjustajana tehti kindlaks haigustekitajaga saastunud külmutatud köögiviljade tarbimine. Samuti tuleme meelde *L. monocytogenes*'e olulisust toidupatogeena.

Sissejuhatus

Igast haigusjuhtumist, rääkimata haiguspuhangust, on midagi õppida. Euroopa Liidus (EL) on läbi viidud mitmeid tegevusi, k.a koolitusi, et olla valmis toidupõhisteks mitmeid riike hõlmavateks haiguspuhanguteks. Kriisideks tuleb olla valmis ning teada, kuidas kriisisituatsioonides tegutseda. Tänapäeval on olemas tõhusad meetodid selleks, et haiguspuhanguid uurida, nt võimaldab isoleeritud haigustekitajate genoomi sekveneerimine piisava täpsusega välja selgitada, kas keskkonnast, saastunud toidust ning haigestunud inimestelt isoleeritud tüved on piisavalt sarnased, et neid haiguspuhangu tüvedeks nimetada. Samuti on olemas kiirhoiatussüsteemid, mis võimaldavad inimeste tõsist terviseriski käsitlevat informatsiooni riikide vahel kiirelt jagada, et vajadusel võtta kasutusele korrigeerivad tegevused nagu saastunud toidu müügist kõrvaldamine ning tagasi-
kutsumine. Euroopa Toiduohutusameti kodulehelt leiab mitmeid kasulikke teabematerjale ning piisava informatsiooni olemasolul avaldatakse ka haiguspuhangutega seonduvad tehnilised aruanded, millest ühte (EFSA, 2018) antud juhul ka käsitleme.

Listerioosi haigestumine

Aastal 2016 registreeriti EL-s 2536 listerioosi haigestumist, mis teeb 0,47 haigusjuhtu 100 000 inimese kohta (EFSA, 2017).

Võrreldes 2015. aastaga registreeriti 2016. aastal listerioosijuhtumeid 9,3% rohkem ning enim haigusjuhtumeid esines Soomes, Belgias, Saksamaal, Sloveenias ja Taanis. Surmaga lõppes 247 listerioosijuhtumit, kusjuures zoonoosidest põhjustas just listerioos enim haiglaravi vajanud haigusjuhtumeid: 97,7% registreeritud listerioosi haigusjuhtumistest vajas haiglaravi. Kuigi listerioosijuhtumite arv EL-s tervikuna ei ole kõrge, on haigustekitaja üks surmavamaid, nt haigusjuhtude surmlõppe määr oli 2016. aastal 16,2% (EFSA, 2017).

Ametlikele andmetele tuginedes saab väita, et listerioosi haigestumine on alates 2018. aastast enamikes EL-i riikides oluliselt ($p < 0,01$) sagenenud. Perioodil 2012–2016 registreeriti ka Eestis oluline listerioosijuhtumite sagedemine. Aastal 2016 registreeriti Eestis üheksa haigusjuhtu ning haigestumus 100 000 elaniku kohta oli 0,68, mis on EL-i keskmisest (0,47) kõrgem. Kliiniliselt avaldusid Eestis haigusjuhud meningiidina (33,3%), septitseemia-

na (44,4%) ning muude vormide või listerioosi täpsustamata vormina 22,2% haigusjuhtudest. Haigetest 44,4% olid vanuses 40–59 aastat ning 55,6% üle 60 aastased (VTA, 2017).

Listerioos

Listerioos võib esineda kergekujulise gripisarnase ning kõhulahtisuse sümptomitega haigusena või eluohtlike infektsioonidena, mida tuntakse invasiivse listerioosi nimetuse all. Viimane võib esineda meningiidi, septitseemia, endokardiidi või teiste eluohtlike infektsioonidena. Listerioos on eriti ohtlik riskirühmadesse kuuluvatele inimestele nagu väikelapsed, rasedad, eakad ning immuunpuudulikkusega inimesed.

L. monocytogenes kandub inimeseni peamiselt saastunud toidu kaudu. Kuigi listerioosist saastunud võivad olla väga erinevad toidud (k.a toidu toorained), omavad inimeste haigestumisel kõige suuremat tähtsust valmistoidud (Stephan jt, 2015). Valmistoit on toit, mille tootja või valmistaja on ette näinud inimtoiduks vahetuks kasutamiseks, ilma et seda oleks mikroorganismide tõhusaks kõrvaldamiseks või nende taseme vastuvõetava piirini vähendamiseks vaja kuumutada või muul viisil töödelda. Saastumisprobleeme on enim esinenud selliste toitudega nagu (külmsuitsukala, (liha)pasteedid, fermenteeritud vorstid, toorsalatid, toorpiim ning toorpiimast valmistatud lühikese valmimisega pehmed juustud. Toidupõhise haiguse tekkes on oluliseks riskifaktoriks toidu pikk säilimisaeg. Arvestada tuleb asjaoluga, et haigustekitaja on võimeline paljunema madalatel temperatuuridel, nt on *L. monocytogenes*'e paljunemise alumine piirmäär toidust sõltuvalt $-1,5$ – $+3$ °C. Samuti on *L. monocytogenes* vastupidav madala veeaktiivsuse ja kõrge soolakontsentratsiooni suhtes toidus (Jami jt, 2014). Listerioosi haiguspuhanguid on põhjustanud väga erinevad toidud, kusjuures need ei kattu alati toitudega, millede puhul on sagedamini tulnud ette kehtestatud kriteeriumite ületamisi. Mitmed ulatuslikud haiguspuhangud on alguse saanud saastunud melonitest, pastöriseerimata piimast valmistatud juustudest, pehmetest juustudest, toorpiimast, külmutatud köögiviljadest, pakendatud värsketest salatitest, ubade idanditest, karamelliglasuuriga õuntest, keeduvorstidest, jäätistest, kalatoodetest, delikatesslihatoodetest jms. Infot USA-s aset leidnud listerioosi haiguspuhangute kohta leiab

nt Haiguste Ennetamise ja Tõrje Keskuse (CDC, *Centers for Disease Control and Prevention*) kodulehelt (CDC, 2018).

Listerioosi haiguspuhang

Hiljutise ning seni veel kestva kõige tõsisema listerioosipuhangu põhjustajana tehti kindlaks külmutatud mais ning suure tõenäosusega võivad puhangutüvest saastunud olla ka teised külmutatud köögiviljad, kuna puhanguga seonduvat *L. monocytogenes*'e tüve (serogrupp IVb, multilookus sekveneerimistüüp 6) isoleeriti nt külmutatud köögiviljade segust, mis lisaks maisile sisaldas spinatit ning rohelist hernest. Hetkel on haigusjuhtumeid esinenud Soomes, Ühendkuningriigis, Rootsis, Taanis ja Austrias, kuid kahtlusalused tootepartiid jõudsid ka teistesse riikidesse. Soome suurima toidupoodide keti kaudu jõudsid kahtlusalustest tootepartiidest pärinevad tooted (külmutatud magus mais) Eestisse, kuid kohe pärast Eesti jaemüüjatest partnerite informeerimist algatasid viimased toodete tagasikutsumise kauplustest ja tarbijatelt. Mitmed teised riigid on rakendanud sarnaseid tegevusi. Riikides, kus on haigustekitajaid tuvastatud, allutati *L. monocytogenes*'e isolaadid molekulaarsele analüüsile.

Rahvatervise tasandil on oluline see, et kahtlusalused tooted eemaldati Eestis müügil ning neid müünud poodide infolehtidele pandi välja teated toodete tagasikutsumise kohta. Tarbijatele antud info sisaldas kahtlusaluste toodete „parim enne“ kuupäevi ning EAN-koodi, mille leidmise hõlbustamiseks märgiti, et see pakendi triipkoodi juures asub. Loodame, et Eestis haigusjuhtumeid ei tule.

Käsitleva haiguspuhanguga inimestel seostatakse hetkel 47 invasiivse listerioosi juhtumit, millesse on surnud üheksa inimest. Haigusjuhtumeid on alates 2015. aastast registreeritud Austrias, Taanis, Soomes, Rootsis ja Ühendkuningriigis ning on võimalik haigestumiste lisandumine, kuna tegemist on jätkuva haiguspuhanguga (EFSA, 2018).

Saastunud toodete seireandmete alusel saab väita, et saaste ning seeläbi ka haiguspuhangu esmaseks allikaks oli Ungari ettevõtte, mis tegeles erinevate köögiviljade külmutamisega. Tingituna asjaolust, et haiguspuhanguga seostatav *L. monocytogenes*'e tüvi tuvastati selles ettevõttes külmutatud köögiviljadest nii 2016., 2017. kui ka 2018. aastal, on alust arva, et tegemist oli haigustekitaja nn püsituvega, mis suutis ettevõttes eluvõimelisena püsida ka pärast selle enesekontrolliga kehtestatud standardseid puhastamis- ja desinfitseerimistoi- minguid. Tekitaja eluvõimelisus säilis ka tootmisvabadel perioodidel. Arvestades asjaolu, et suure tõenäosusega olid tootmisliinid saastunud ka mõnede teiste toitude külmutamise ajal, viitab see täiendavale potentsiaalsele rist- saastumise riskile ning võimalik, et saastunud toite on seni teatuist rohkem. Eeltoodut kinnitavad ka käsitletud 26 patsienti, kellest 11 väit-

sid, et nad olid söönud külmutatud või külmutamata maisi ning 15 kinnitasid, et ei ole maisi üldse tarbinud. Viimastest kaks väitsid, et olid tarbinud külmutamata köögiviljade segu, kolm aga, et ei ole üldse maisi või köögiviljasegusid tarbinud, kuus väitsid, et nad ei tea, kas nad tarbisid maisi ja köögiviljasegusid ning neli ütlesid, et tõenäoliselt nad ei tarbinud maisi.

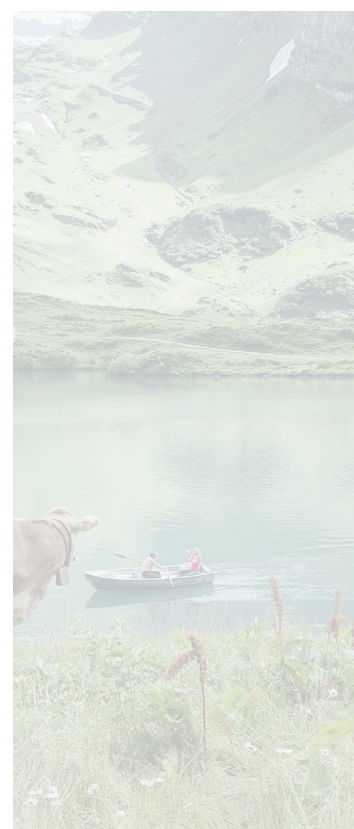
Võttes arvesse haiguse (listerioosi) pikka peiteaega (1–70 päeva), külmutatud köögiviljade pikka säilimisaega ning tarbijate poolt haiguspuhanguga seonduvate külmutatud köögiviljatoodete ostmist enne nende jaemüügist eemaldamist (toodete tagasi kutsumine, ingl *recall*), on võimalikud ka uued listerioosipuhangud. Viimaste teke on võimalik eelkõige juhul, kui külmutatud köögivilju enne tarbimist ei kuumutata. Hügieenireeglite eiramisel on võimalik ka toidu ettevalmistamispindade saastamine, mis võib omakorda põhjustada valmis- toidu saastamist.

Puhangu ajal rakendatud meetmed

Informatsiooni olemasolul on mõttekas tutvuda haiguspuhangu ajal rakendatud ohjemeetmetega. Järgnevalt on esitatud haiguspuhangu põhjustanud riigi konkreetses ettevõttes tootmistasandil, toidu turustamise ja jaemüügi tasandil ning tarbijate tasandil rakendatud tegevused (EFSA, 2018).

Ohjemeetmed Ungaris on olnud järgmised:

- külmutusettevõtte HACCP-süsteemi põhjalik läbivaatamine;
- seadmete ja ruumide pidev puhastamine ning desinfitseerimine;
- tootemärgistusele selgete kuumtöötlemist nõudvate instruksioonide lisamine;
- ettevõtte veevarustuse ülevaatus ning analüüs;
- toodete proovivõtuplaani üle vaatamine ning muutmine, mis päädis proovivõtukohtade lisamise ning proovivõtu sageduse ja mikrobioloogiliste analüüsitude arvu tõstmisega;
- töötati välja uus puhastamise ja desinfitseerimise plaan ettevõttele;
- saastumise riski elimineerimiseks ette võetud meetmed, nt pool- ja lõpptoodete turustamine üksnes pärast akrediteeritud labori negatiivseid vastuseid;
- Ungari ettevõtte on olnud märtsi algusest saadik väga sagedase riikliku kontrolli all ning kooskõlas riigi toiduohutusameti ettekirjutisega ei ole veel turustanud 2018. a. tootmishooajal toodetud tooteid;
- tootmiskeskonnast ning toodetest võetud proovide analüüsitude tulemusena on positiivsetest proovidest tingituna hetkel igasugune toidu külmutamistegevus ettevõttes peatatud;
- Ungari toiduohutusamet keelas ajavahemikul august 2016 kuni juuni 2018 kõigi ettevõttes toodetud külmutatud köögiviljade ning köögiviljasegude turustamise, nõudis

viivitamatult kahtlusaluste toodete müügi peatamist ning toodete tagasikutsumist;

- lettide juurde, kus kahtlusaluseid tooteid müüdi, paigutati poodides hästinähtavad plakatid, kus olid kirjas toiduohutuse alased juhised;
- anti välja ametlik pressiteade ning avalikusega suhtlemiseks loodi veebipõhised suhtluskanalid (Twitter, Facebook, ametlik koduleht jms).

Ka teistes riikides (Austria, Belgia, Prantsusmaa, Ühendkuningriigid, Poola, Eesti, Soome, Rootsi), kus inimesed on haigestunud või kuhu kahtlusalune toit on jõudnud, on rakendatud vajalikke ohjemeetmeid, eelkõige toodete müügi peatamist ning jaemüügist toodete tagasikutsumist. Ühes Poola ettevõttes, kus Ungari toodangut pakendati, olid tootmis-keskkonnast võetud proovid positiivsed. Ettevõtte tegevus peatati ajutiselt, teostati põhjalik sanitatsioon, misjärel võetud uued proovid osutusid kõik negatiivseteks. Hetkel on teada, et Poola ettevõttest isoleeritud tüved kuulusid Ila serotüüpi ega olnud haiguspuhanguga seostatavad. Puhangust tingituna julgustavad Haiguste Ennetamise ja Tõrje Euroopa Keskus (ECDC, *European Centre for Disease Control and Prevention*) ja Euroopa Toiduohutusamet (EFSA, *European Food Safety Authority*) oma liikmeriike jagama epidemioloogilist ning muud asjakohast informatsiooni kiirhoiatussüsteemide EWRS (ingl *Early Warning and Response System*) ja RASFF (ingl *Rapid Alert System for Food and Feed*) kaudu. Tuletame meelde, et EWRS on rahvatervise haldusalasse kuuluv tõsiste terviseohtudega seotud juhtumite varajase hoiatamise ja reageerimise süsteem Euroopas, mida haldab ECDC. Kõikides EL-i liikmesriikides on määratud EWRS-i käsitlemise eest vastutavad asutused. Eestis täidab seda kohustust Terviseamet.

RASFF-i puhul on tegemist tõsiste toidu või söödaga seotud terviseriskide andmeid koguva ning jagava infosüsteemiga. RASFF-i haldab Euroopa Komisjon. Eestis on RASFF-i kontaktasutuseks Veterinaar- ja Toiduamet.

Haiguspuhanguga seonduvalt pakub ECDC liikmesriikidele, kellel vastav võimekus puudub, abi inimestelt isoleeritud tüvede sekveneerimiseks ning Euroopa *L. monocytogenes*'e referentslaboratoorium (EURL *Lm*) toidust ja keskkonnast pärit *L. monocytogenes*'e isolaatide sekveneerimiseks (WGS, *whole genome sequencing*). Kuna hetkel Eestis vastav võimekus puudub, siis tuleb vajadusel mainitud asutustega koostööd teha, sest tüvede sekveneerimise tulemusena selgitatakse, kas tegemist on haiguspuhanguga seotud *L. monocytogenes*'e tüvega või mitte.

mise tulemusena selgitatakse, kas tegemist on haiguspuhanguga seotud *L. monocytogenes*'e tüvega või mitte.

***L. monocytogenes*'e kasv ja selle ohjamine**

Hiljutises uuringus, kus katse käigus tahtlikult saastati külmutatud maisi ja rohelist herneid *L. monocytogenes* tüvedega, leiti, et pärast sulatamist ning säilitamist temperatuuridel 4, 8, 12 ja 20 °C toetasid mõlemad külmutatud köögiviljad *L. monocytogenes*'e kasvu kõikidel mainitud säilitamistemperatuuridel, kusjuures lag-faas (paljunemiseks kohanemise faas) oli suhteliselt lühike (Kataoka jt, 2017). Viimane tähendab seda, et külmutatud köögiviljade ülessulatamine ei tohiks toimuda ajaliselt liiga kaua, sest haigustekitaja on võimeline edukalt erinevatel temperatuuridel, k.a külmkapi temperatuuridel (2–6 °C) paljunema. Optimaalsel temperatuuridel (30–47 °C) on haigustekitaja paljunemine kõige kiirem (EFSA, 2014). On teada, et toidu kuumutamine selle sise-temperatuurini 74 °C hävitab haigustekitaja koheselt, kuid mikrolaineahjus kuumutamine võib toidus säilitada mõningad alad, kus temperatuur jääb listeeriate hävitamiseks liiga madalaks (EFSA, 2018). Juhul kui soovitakse kasutada madalamat kuumtöötlemise temperatuuri, tuleb kasutada aja ning temperatuuri mõju kombinatsiooni, nt jõudes toote sise-temperatuurini 70 °C kahe minuti jooksul. Alljärgnevas tabelist selgub, et isegi suhteliselt sarnaste toidumaatriksite korral võivad D-väärtused olla erinevad. D-väärtus on aeg (minutites) konkreetse temperatuuri juures, mille jooksul 90% mikroorganismi populatsioonist hakkub.

Prantslased on toiduohutuse infolehel avaldanud *L. monocytogenes*'e inaktiveerimise temperatuuri ja aja suhtena $D_{65^{\circ}\text{C}}$ 0,2–2 minutit ning Z-väärtuseks (temperatuuri tõus numbrites, mis läheb vaja D-väärtuse kümnekordseks langetamiseks) 4–11 °C (ANSES, 2011).

Külmutatud toitudes patogeeni eluvõime säilimine on ammu teada fakt, kuid tõsisemaks probleemiks tuleb lugeda asjaolu, et osad tarbijad peavad külmutatud köögivilju või nende segusid valmistoiduks, mida pole vaja enne tarbimist kuumutada. Haiguspuhanguga seonduva külmutatud maisi puhul oli toote pakendil täpne tarbimisjuhend, mis ütles, et enne söömist tuleb toitu kuumutada. Samas teame, et vahel tarbitakse külmutatud köögivilju sulatamise järel ilma kuumutamata, mis on vaieldamatult suur riskitegur toidupõhiste

Tabel 1. *L. monocytogenes* D-väärtused (minutites) liha näitel (FSAI, 2011)

Temperatuur	Kana rinnatükk	Veiseliha
50 °C	100	85
60 °C	8,7	3,5–4,5
70 °C	0,13	0,14

haiguste tekkes ning seda mitte üksnes listerioosi silmas pidades. Globaliseerumisest ning paljudest teistest teguritest tingituna on värske ning külmutatud toorete köögiviljade partiide toidupatogeenidega saastumise juhtumid maailmas sagenenud, mistõttu on köögiviljapõhiste haiguspuhangute vältimine suureks väljakutseks nii toitu tootvatele/käitlevatele ettevõtetele kui riiklikule toidu kontrollile (Zhu jt, 2017).

Täiendavad riskifaktorid

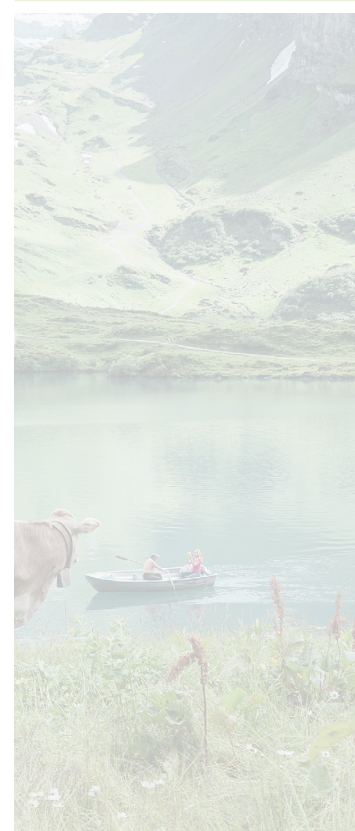
Toortoitumine ning veganlus, mille populaarsus on tõusuteel, eeldavad käesoleva artikli autorite arvates toidu käitlejatele enesekontrolli raames väga kõrgete hügieenistandardite kehtestamist ning standardites kehtestatud nõuete pidevat järgimist. Viimane eeldab ka seda, et nõuetekohasuse tõestamisel tuleb toidupatogeenide tuvastamiseks mikrobioloogilisi analüüse põhjendatud sagedusega läbi viia. Kui külmutatud tooted on ette nähtud tarbida pärast korralikku kuumutamist, siis peab vastav info olema selgelt pakendil esitatud.

Oluliselt on vaja tõsta tarbijate toiduohutuse valdkonna teadmiste taset, milleks sobiks riiklikud programmid, mille raames viiakse läbi toiduhügieeni ja -ohutuse alaseid täienduskoolitusi nt lasteaedade ja koolide õpetajatele. Seni on täienduskoolitusi ning infopäevi tellitud eelkõige toidukäitlejatele, kuid toitumisharjumuste muutused ühiskonnas eeldavad senisest paremaid toitumis- ja toiduhügieenialaseid teadmisi just laste hulgas. Väärinfo ning -teadmiste vältimiseks tuleb selliseid koolitusi läbi viia üksnes oma valdkonnas tunnustatud spetsialistide poolt.

Kokkuvõtteks soovime toidukäitlejaid ja toidu kontrolliga tegelevaid ametnikke teavitada, et 2018. aastal avaldati lühiteabematerjal, mis käsitleb *L. monocytogenes*'t toidu patogeenina. Teabematerjal koostati käesoleva artikli esimese autori poolt MAK 2014–2020 teadmussirde pikaajalise programmi toiduohutuse tegevusvaldkonna raames ning avaldati A4 mõodus üheleheküljelise trükisena. Materjal on kättesaadav www.toiduteave.ee veebikeskkonnas või paberikandjal Eesti Maaülikooli avatud ülikoolis. Antud veebilehel on veel palju muudki kasulikku toiduohutusosalast infot, ning see täieneb pidevalt.

Kasutatud kirjandus

- ANSES, French agency for food, environmental and occupational health and safety. *Listeria monocytogenes*. Data sheet on foodborne biological hazards, December 2011, pp. 1–4.
- CDC, Centers for Disease Control and Prevention. *Listeria* (Listeriosis) <https://www.cdc.gov/listeria/outbreaks/ice-cream-03-15/index.html> 2018. Andmeallikat kasutatud: 02.08.2018.
- EFSA, European Food Safety Authority (Euroopa Toiduohutusamet). Scientific Opinion on the public health risks related to the maintenance of the cold chain during storage and transport of meat. Part 1 (meat of domestic ungulates). EFSA Journal, 2014;12(3):3601.
- EFSA, European Food Safety Authority. The European Union summary report on trends and sources of zoonoses, zoonotic agents and food-borne outbreaks in 2016. EFSA Journal, 2017, 15(12), 5077.
- EFSA, European Food Safety Authority. Multi-country outbreak of *Listeria monocytogenes* serogroup IVb, multi-locus sequence type 6, infections linked to frozen corn and possibly to other frozen vegetables – first update, 2018, Technical report. EFSA Supporting publication 2018:EN-1448.
- FSAI, Food Safety Authority of Ireland. *Listeria monocytogenes*, Microbial Factsheet Series, Issue No. 1, September 2011, pp. 1–6.
- Jami, M., Ghanbari, M., Zunabovic, M., Domig, K.J., Kneifel, W.** *Listeria monocytogenes* in aquatic food products – a review. Comprehensive Reviews in Food Science and Food Safety, 2014, 13, pp. 798–813.
- Kataoka, A., Wang, H., Elliott, P.H., Whiting, R.C., Hayman, M.M.** Growth of *Listeria monocytogenes* in thawed frozen foods. Journal of Food Protection, 2017, 80, pp. 447–453.
- Stephan, R., Althaus, D., Kiefer, S., Lehner, A., Hatz, C., Schmutz, C.,** jt. Foodborne transmission of *Listeria monocytogenes* via ready-to-eat salad: A nationwide outbreak in Switzerland, 2013–2014. Food Control, 2015, 57, pp. 14–17.
- VTA, Veterinaar- ja Toiduamet. Zoonooside aruanne 2016. Listerioos, lk. 16–17. <https://vet.agri.ee/static/files/2015.EESTI%20ZOOONOOSIDE%20ARUANNE%201%202016.pdf>. Andmeallikat kasutatud: 01.08.2018.
- Zhu, Q., Gooneratne, R., Hussain, M.A.** *Listeria monocytogenes* in fresh produce: outbreaks, prevalence and contamination levels. Foods, 2017, 6, 21.

30 aastat Eesti Loomaarstide Ühingu taasasutamisest

Tarmo Niine

EMÜ VLI veterinaarse bio- ja populatsioonimeditsiini õppetool

Käesoleva aasta 4. oktoobril möödub 30 aastat päevast, mil kella nelja paiku kogunes saalitäis loomaarste Eesti Põllumajanduse Akadeemia peahoone aulasse, et taaslustada Eesti Loomaarstide Ühing (ELÜ). Käesoleva artikli eesmärk on lühidalt meenutada ELÜ taaskäivitamist ja tutvustada (ning tunnustada) inimesi, kes kuulusid esimesse juhatusse. Täna on 17st esimese juhatusel liikmest kaheksa läinud manalateed ja elusolevate liikmete keskmine vanus juba 71 aastat. Millal veel kui mitte nüüd neist rääkida. Artiklisse on põimitud tolleaegse juhatusel liikmete mälestusi, kes olid neid lahkelt nõus jagama.

Sissejuhatus ja eellugu

1980ndate aastate lõpus oli periood, mil toimus aktiivne uute ja vanade ühingute (taas) asutamine. Sellest tulenevalt oli võimalik taaskäivitada ka ELÜ ning luua tugev erialaorganisatsioon, mis seisaks vajadusel loomaarstide eest ning aitaks tõsta eriala mainet. Need eesmärgid said märgitud ka esimesse põhikirja:

Ühingu tegevuse eesmärgiks on:

c) *osaleda vabariigi veterinaarteenistuse väljakujundamisel, veterinaartöö ja veterinaaruuringute suuna määramisel,*

h) *selgitada veterinaaria olemust ja tähtsust ning propageerida loomaarsti ametit (väljavõte ELÜ põhikirjast (ELR '89)).*

Meenutab Vambo Kaal: *ELÜ sai asutatud suhteliselt varakult koos mitmete teiste aktiivsete huvigruppidega ja seetõttu oli alguses üsna palju vaidlusi nii struktuuri kui ka liikmeskonna osas. Kõigil oli veel vähe kogemusi, aga aktiivsus oli suur. Eks põhiline [põhjus ühingu loomiseks] oli loomaarstide tegevuste suured ümberkorraldused nii eriala sees kui ka riigi tasandil. [Küsimuseks oli]: Milline saab olema loomaarstkonna uus roll ja maine?*

Peeter Varik: *Nõukogude põllumajanduses olid loomaarstidest saanud kõigetegijad. Nad pidid loomakasvatuses vastutama kõige halva, k.a söötade kvaliteedi eest. Eriti halvas seisus oli riiklik süsteem. Näiliselt olime iseseisvad ja eraldi süsteem, kuid tegelikult allusime maakondade agrotööstuskoondestele. Meie palgad olid madalamad kui agrotööstuskoondeste sama astme spetsialistidel, rääkimata töö vähesest tunnustamisest ja preemiade jagamisest. Meie süsteemi senine juhtkond oli laskunud mugavustsooni. Neil puudus soov midagi muuta, et loomaarsti ametit rohkem väärtustada ja viia töötasu samale tasemele teiste põllumajandusspetsialistidega.*

Tolleaegset õhustikku iseloomustab Pentti Irval (väljavõte artiklist (ELR '89)): *Sotsia-*

listliku ühiskonnaga siiani kaasas käinud põllumajanduslik suurtootmine on aga loomaarstist teinud ebasoovitava isiku. Kui põllumehi tunnustati järjest suurte saakide meistriteks ning loomakasvatajatele jagati kiidusõnu rekordtoodangute eest, siis loomaarstid jäid tihti oma probleemidega üksi. [...] Loomaarst on pidanud majandusliku sõltuvuse tõttu üsna sageli eirama kutse-etiikat.

Esimene üldkogu (04.10.1988) ja noppeid esimese juhatusel tegemistest

Asutamiskoosoleku sissejuhatava ettekande tegi Endel Aaver, kes põhjendas seltsi taasloomise vajalikkust. Üheks peamiseks põhjuseks oli senise veterinaararste ühendava PTTÜ (Põllumajanduse Teaduslik-Tehnilise Ühingu) tegevuse soikumine.

Ühe peamise punktina oli päevakorras ühingu põhikirja projekti arutamine, mis oli eelnevalt tolleaegsetesse rajoonidesse tutvumiseks saadetud. Arutelu tulemusena esitati mitmeid parandusettepanekuid ja otsustati ametliku nimena kasutusele võtta Eesti Loomaarstide Ühing.

Andres Tamm: *Suurem vaidlus tekkis küsimuses, kas valida ühingule juhatus või eestseisus (viimast pooldas Saaremaa esindus eesotsas Vambo Kaaluga). Üldkoosolek otsustas esimese kasuks.*

Järgmise punktina oli päevakorras juhatuse valimine. Esimese juhatusel 17le kohale kandideeris 21 loomaarsti. Juhatusel esimehe kohale kandideeris kaks kandidaati. Salajasel hääletusel, kus osales 186 loomaarsti, valiti esimeheks Endel Aaver. Juhatusel valiti Arne Nurmik, Aadu Kolk, Pentti Irval, Peeter Varik, Artur Hunt, Taavet Hallimäe, Taimi Parve, Vambo Kaal, Vahur Tarkmees, Hans Kavak, Madis Aidnik, Ülo Puusepp, Harry Peil, Jaagup Alaots, Inge Barkala ja Andres Tamm.

ELÜ esimene juhatus pidas 1988. ja 1989. aastal mitu koosolekut, mille ühe suurima töövõiduna suudeti välja töötada lõplik ühingu põhikirja, mis ametlikult ka Tartu Linna TK korraldusega kinnitati (nr. 17, 11. jaanuar 1989). Vambo Kaalu eestvedamisel organiseeriti suvine telklaager Raplamaal, mis toimus 1989. aasta juulis ja millest hiljem kasvasid välja traditsioonilised loomaarstide suvepäevad. Juhatusel liige Aadu Kolk tegi juhatusel koosolekul ettepaneku korraldada 1990. aastal Eesti Veterinaarkongress. Mõte küll tekitas juhatusel elava mõttevahetuse, kuid ei saanud siiski teoks. Aastaid hiljem teostus see Veterinaarmeditsiini konverentsi näol.

Esimese juhatuse tööd iseloomustab Vahur Tarkmees: *Oluline oli [ELÜ] järjepidevuse taastamine ning Eesti Loomaarstliku Ringvaate toimetuse koosseisu nimetamine, ülesehituse, kujunduse, sisu nõustamine ja kaastööde hankimine. Loomulikult oli oluline ka loomaarstide eetikakoodeksi sõnastamine.*

Asutamiskoosolekul arutati ka veterinaarteenustele ühtse hinnakirja kehtestamist. Otsustati, et selle küsimusega hakkab edaspidi tegelema juhatus. Teema tekitas aga esimeses juhatuses vastuolusid. 28. veebruaril 1990. aastal toimunud juhatuse koosolekul leidis Peeter Varik, et tol hetkel toimiv veterinaarvalitsus ei tohi jääda kõrvaltvaatlejaks, vaid peab tegelema juhtimise ja koordineerimisega. Tema soov oli, et ELÜ seisaks veterinaarteenistuse eest vabariigi tasemel ning tagaks kogu vabariigi veterinaarteenistuse ühtse tegutsemise. Pentti Irval lisas: *[/.../] Tasuliseks peab muutuma teraapia, sellega seoses tõusevad veterinaararsti prestiiž kui ka palk, rääkimata huvitatusest töö tulemuste suhtes.* Protokoll märgiti, et antud punkti arutamine oli „*pikk ja kohati lausa tuline mõttevahetus*“. Otsustati küll kokku kutsuda ümarlaud, milles osaleksid kõik osapooled, kuid ilmselt selleni tegelikkuses ei jõutud.

Üks lahkeli põhjuseid oli ilmselt Peeter Variku osavõtul 1989. aastal koostatud uurimistöö „Veterinaarteenistuse süsteemi optimeerimisest Eesti NSV Valga Rajooni Loomade Haiguste Tõrje Jaama teeninduspiirkonnas, Tõrva sovhoosis ja Rapla rajooni Kohila kolhoosis“, kus soovitati radikaalselt ümber korraldada kehtiv veterinaarteenistus.

Peeter Varik: *Uurimistöös välja toodud mõtted olid vabariigi veterinaarteenistuse juhtidele vastuvõetamatud, eriti see osa, milles soovitati, et loomaarstid peaksid hakkama töötama hinnakirja alusel. Kuna ühingu juhatuses olid samad inimesed esindatud, siis ei leidnud koosolekul nende ideede arutamine toetust. See-ga kadus ka minul soov midagi muuta ja ma suundusin erasektorisse uutele väljakutsetele.*

Eelnev oli ka põhjuseks, miks loomaarstide ühingu tegevus oli algul passiivne ja ta oli kõrvaltvaataja, kuidas kogu veterinaarsüsteem hääbus ja väga paljud teotahelised inimesed lahkusid sellest sektorist.

Andres Tamm: *[/.../] põhiküsimus oli, millised hinnad kehtestada, kas miinimum- või maksimumhinnad loomaarsti poolt osutatud teenustele. Peale jäi seisukoht, et miinimumhinnad, et mitte osutada teenust väga mada-la tasu eest, sest rohkem võib alati küsida, kui on maksujõuline klient. Hinnakiri oleks kehtestatud erasektorile osutatud teenuste eest. Olu-korra tegi keeruliseks see, et enamik loomaarste oli veel majandite palgal, kasutati majandite ravimeid ja transporti ning ega loomaarstid hinnakirja suhtes suurt initsiatiivi üles ei näidanud. Edasised arengud näitasid, et hinnakiri kehtestati riigi poolt osutatavate teenuste suhtes [seireproovide võtmine, vaktsineerimised –*

marutaud, algul ka sigade punataud, transpordikulu sõidul kliendi juurde jne). Osa kolleeg kasutas seda aluseks oma hinnakirja kehtestamisel, töötades kas FIE-na või ASis, OÜs.

Esimene juhatus oli ametis kuni 1993. aastani, kui toimusid uued valimised, mis aga ebaõnnestusid, mistõttu suudeti uus juhatus valida alles 1994. aastal ja ühingu presidendiks sai Toomas Tiirats. Uus juhatus oli koosseisult oluliselt väiksem: kuus liiget ja president.

Esimese juhatuse liikmed

Järgnevalt on ära toodud lühitutvustused loomaarstidest, kes kuulusid ELÜ esimesse juhatusse. Kokku oli juhatuses 17 liiget, kellest ligi pool (kaheksa) töötasid sel hetkel peaveterinaararstidena erinevates majandites või rajoonides. Arvukuselt järgmine „grupp“ olid õppejõud ja teadustöötajad, keda oli koosseisus viis. Läbiva joonena elulugudes paistab silma, et esimese juhatuse tööperioodil (1989–1993) vahetasid paljud ameteid, mis oli ilmselt tingitud üldisest õhkkonnast.

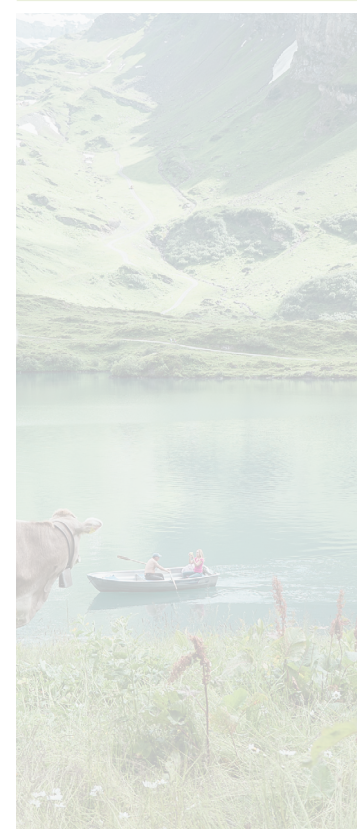
Endel Aaver (esimees) (22. juuni 1927–6. juuli 2009). Loomaarstihariduse omandas 1951. aastal. Kaitses kandidaadidissertatsiooni sigade influentsa ja selle tõrje teemal 1956. aastal. Töötas mitmetel ametitel Eesti Loomakasvatuse ja Veterinaaria Teadusliku Uurimise Instituudis (ELVTUI) ja oli seal viroloogia labori juhataja (1969–1988). Hiljem töötas juhtiva vanemteadurina EPA-s ja EPMÜ-s kuni 2003. aastani. Pälvis Eesti NSV teenelise teadlase aunimetuse (1964) ja oli Nõukogude Eesti Preemia laureaat (1967). Aastast 1994 oli ELÜ aupresident ja aastast 1995 Soome Veterinaaride Liidu (*Suomen Eläinlääkäriliitto*) auliige.

Arne Nurmik (aseesimees) (sündinud 19. aprill 1931). Loomaarstihariduse omandas 1955. aastal. Pärast lõpetamist töötas Tapa rajooni Moe veterinaarjaoskonna juhatajana (1955–1957). Edasi suunati tööle Põllumajandusministeeriumi Veterinaarvalitsususse, kus töötas erinevatel ametikohtadel kuni juhataja asetäitjana välja ning pensionerus sealt (1957–1992). Peamiselt tegeles nakkushaiguste tõrje koordineerimisega. Juhtis ka vabariikliku veterinaarinspektsiooni. Hiljem töötas loomaarstina Tallinna Veterinaar-Sanitaarjaamas, millest hiljem sai AS Interfarm Tallinna Loomakliinik (tänapäev Västriku Loomakliinik) (1992–2000). Pälvis ENSV Vabariikliku preemia loomade pügaraia vaktsiini juurutamise ja haiguse likvideerimise eest (1987) (Ministrite nõukogu Keskkomitee määrus nr. 382).

Aadu Kolk (3. august 1937–23. august 2013). Loomaarstihariduse omandas 1960. aastal.

Foto 1. Esimese ELÜ juhatuse esimees Endel Aaver (foto: Zoomeedikumi muuseumi digifotode kogu)

Astus aspirantuuri 1963. aastal ja kaitses veterinaar-sanitaarse ekspertiisi küsimustes väitekirja 1969. Veterinaar-teaduskonna kauaaegne dekaan (1980–1994) ja toiduhügieeni õppe- ja teadusvaldkonna rajaja Eestis. Aastal 2006 pälvis ELÜ elutööpreemia.

Pentti Irval (29. oktoober 1958–14. september 2005). Loomaarstihariduse omandas 1982. aastal. Rakvere rajooni peaveterinaararst ja hiljem Lääne-Virumaa Veterinaarakeskuse juhataja (1986–1998). Osales aktiivselt veterinaariaalaseses seadusloomes ja veterinaar-teenistuse struktuuri ümberkorraldamises pärast Eesti Vabariigi taasiseseisvumist. Oli üks veterinaaravimite hulгимүүгига tegeleva firma AS Remedium asutajatest ja osales ettevõtte tegevuses kuni surmani (1992–2005).

Peeter Varik (sündinud 3. september 1958). Loomaarstihariduse omandas 1982. aastal. Töötas pärast lõpetamist Otepää Veterinaarjaoskonna juhatajana (1982). Oli Valga Rajooni Veterinaarakeskuse juhataja ja peaveterinaararst (1984–1992). Alates 1992. aastast tegutsenud erinevates eraettevõtluse valdkondades.

Artur Hunt (3. märts 1935–27. märts 2016). Loomaarstihariduse omandas 1959. aastal. Töötas pikalt Harju rajooni Loomade Haiguste Tõrje Jaama peaveterinaararsti, hiljem Veterinaar- ja Toiduameti Harjumaa Veterinaarakeskuse juhatajana (1974–1997). Tänu tema juhtimisele paranes Harjumaa majandite veterinaarne olukord tunduvalt.

Taavet Hallimäe (sündinud 31. jaanuar 1956). Loomaarsti hariduse omandas 1980. aastal. Pärast lõpetamist töötas Paide Rajooni Udeva sovhoosi peaveterinaararstina (1980–1987). Seejärel asus tööle Paide Veterinaarapteegi juhatajana (1987–1993). Aastal 1993. asutas Türil veterinaar-erapraksise Hallimäe Vet. teenused OÜ ja on sellest ajast seal töötanud loomaarstina.

Taimi Parve (sündinud 19. veebruar 1926). Loomaarsti hariduse omandas 1949. aastal. Pikaajaline Rakvere rajooni peaveterinaararst ja sama rajooni Looma Haiguste Tõrje Jaama juhataja (1955–1986). Tema juhtimisel likvideeriti mitmed ohtlikud loomataudid Rakvere rajoonis: suu- ja sõrataud (1956) ja sigade klassikaline katk (1957). Osales aktiivselt püügaraia vaktsiini tootmise rajamisel Haljalasse. Aastal 1970. kaitses psühholoogia erialal diplomitöö TRÜs, mis käsitles loomakasvatate, sh loomaarsti kutseala prestiiži. Hiljem töötas Rakvere rajooni (pärast Lääne-Viru maakonna) keskkonna ja rahvatervise spetsialistina (1986–2001). Pälvinud mitmeid autasusid, sealhulgas ENSV teenelise loomaarsti aunimetus (1980), Rakvere linna teenetemärk (1999), Eesti Terwiseedenduse Ühingu kuldmärk (2013), EV muinsuskaitse pärandihoidja (2017). Aastal 2017 pälvis ELÜ elutööpreemia.

Vambo Kaal (sündinud 12. märts 1949). Loomaarstihariduse omandas 1974. aastal. Pärast lõpetamist asus tööle Kuremaa Sovhoos-tehnikumi peaveterinaararstina (1975–1976). Seal edasi suundus tööle samale ametile Põide Sovhoosi (1976–1991). Aastatel 1991–1992 oli Saaremaa Talupidajate Liidu esimees. Kuulus nii Rahvarinde koosseisu kui ka Eesti Kongressi, hiljem valiti Riigikogusse (VII, VIII ja IX koosseis), kus viimases osales aktiivselt veterinaariaga seotud seadusloomes. Vambo Kaal oli sajandivahetusel Eesti Hobusekasvatate Seltsi president. Aastatel 2003–2009 oli ta Kiili vallavanem ja alates 2009. aastast sealse volikogu liige. Oli ametis büroo- ja haldusjuhina Harjumaa Omavalitsuste Liidus (2009–2017). On pälvinud Riigivapi V klassi teenetemärgi (2001), Saare maakonna teeneteplaadi (2002) ja Harju maakonna teenetemärgi (2008).

Vahur Tarkmees (sündinud 9. detsember 1959). Loomaarstihariduse omandas 1983. aastal.

Foto 2. ELÜ juhatuse koosolekul 28. juunil 1989. a. Esireas vasakult: A. Nurmik (aseesimees), I. Barkala (sekretär-laekur), E. Aaver, T. Hallimäe, J. Parre (ELR toimetaja); teises reas: A. Hunt, M. Aidnik, H. Peil, H. Kavak, Ü. Puusepp, A. Tamm, J. Alaots (ELR toimetaja asetäitja), A. Kolk. Puuduvad juhatuse liikmed P. Irval, P. Varik, T. Parve, V. Kaal ja V. Tarkmees (foto: Zoomeedikumi muuseumi digifotode kogu)

Pärast lõpetamist töötas vanemveterinaararstina (1983–1987) ja hiljem peaveterinaararstina (1987–1991) I. V. Mitsurini nimelises sohvoosis (hiljem Purila kolhoosis). Tema asutas (teadaolevalt) esimese taasiseseisvunud Eesti veterinaariaga tegeleva eraettevõtte – AS Kentaur (14.11.1991) ja oli seal loomaarst ning juhataja (1991–1993). Seejärel asus Raplas tööle juhataja ja konsultandina AS-s Veterinaarpraksis (hiljem AS EDLV konsulent, TipTop Konsulendi OÜ) (1993–2012), antud ettevõtte tegeles veterinaarravimite ja farmisensidite ostu-müügiga, veterinaarteenuste osutamise ja koolitustegevusega. Aastast 2011. töötab Eesti Vee-ettevõtete Liidu tegevdirektorina. Pälvis Põllumajandusministri tänukirja panuse eest nõuandesuhteemi arendamisse (2009).

Hans Kavak (sündinud 16. september 1933). Loomaarstieriala omandas 1958. aastal. Pikaegne Tori Hobusekasvanduse, Tori näidissohvoosi ja Tori valla loomaarst (1959–2004). Kaitses veterinaariakandidaadi väitekirja teemal „Põrsaste kolibakterioos ja selle ravi antibiootikumidega“ (1968). Aastal 1995 kaitses doktorikraadi eriloomakasvatuse erialal: „Ternespiima happesuse mõju vasikate tervisele ja karja taastootmisele“. Pälvinud Tori valla vapimärgi (2003) ja ELÜ elutööpreemia (2010).

Madis Aidnik (16. veebruar 1946–24. aprill 2017). Loomaarstihariduse omandas 1969. aastal *cum laude*. Kaitses 1973. aastal veterinaarkandidaadi väitekirja teemal „Tibude resistentsuse uurimine salmonelloosi (pulloroosi) suhtes“. Veterinaar-teaduskonna dekaan (1994–2001), Eesti Maaülikooli professor (2004–2009). Õpetas sigimist ja seemendust veterinaarmeditsiini ja loomakasvatuse tudengitele 34 aastat (1975–2009). Pälvinud Eesti Põllumajandusülikooli teenetemedali (2001) ja ELÜ elutööpreemia (2014).

Ülo Puusepp (22. november 1924–23. mai 2004). Loomaarstihariduse omandas 1951. aastal. Töötas Tartu oblasti (hiljem rajooni) peaveterinaararstina alates 1952. aastast kuni pensioneerumiseni. On pälvinud Eesti NSV teenelise loomaarsti aunimetuse (1964) ja oli alates 1991. aastast ELÜ auliige.

Harry Peil (7. veebruar 1937–14. oktoober 2011). Loomaarstihariduse omandas 1960. aastal. Pärast lõpetamist töötas Rakvere rajoonis loomaarstina, kust siirdus juhatama Rakvere veterinaarlaboratooriumi. Oli üks Haljala biotsehhi alusepanijatest. 1976. aastal suundus vabariikliku veterinaarlaboratooriumi direktoriks, kus töötas pensioneerumiseni.

Jaagup Alaots (27. juuli 1940–15. oktoober 2012). Loomaarstihariduse omandas 1965. aastal. Kaitses 1976. aastal veterinaariakandidaadi väitekirja teemal „Lümfoidkoe varajased histoloogilised muutused tervetel ja pullo-roosihagetel tibudel“. 1979. aastast alustas epizootoloogia õpetamist, mida tegi kokku 25 aastat. Töötas professorina (1996–2001), hiljem dotsendina. Oli Eesti Loomaarstliku Ringvaate toimetaja ja hiljem peatoimetaja (1989–

1999). Pälvis 2007. aastal ELÜ elutööpreemia.

Inge Barkala (sekretär-lækur) (sündinud 11. detsember 1955). Loomaarstihariduse omandas 1981. aastal (*cum laude*). Pärast lõpetamist töötas Kuuste sohvoosis loomaarstina (1981–1983). Hiljem asus nooremteadurina tööle ELVI-sse (1983–1992), kus tegeles oma kandidaaditööga, mis käsitles ohratoksiine ja nende mõju kanaembrüotele. Seejärel asus tööle erinevatel ametikohtadel erasektoris: Juhtimise Kõrgem Kool (1992–1995), Maaelu Arengu Instituut (1995–1999) ja Eesti Energia AS (1999–2000). Alates 2010. aastast töötab tegevdirektorina OÜ-s Kinnisvarateendindus.

Andres Tamm (sündinud 27. juuni 1953). Loomaarstihariduse omandas 1981. aastal. Pärast lõpetamist töötas ELVI sigimisbioloogia osakonna nooremteadurina, uurimistöö teemaks oli embrüosiirdamine veistel (1981–1982). Osales 1982. aastal Eesti esimesel veise embrüo siirdamisel, mis koostöös Moskva teadlastega toimus Tartu näidissohvoosi Rahinge farmis. Seejärel töötas Põlva rajooni Eduard Vilde nim kolhoosi peaveterinaararstina (1982–1994) ja alates 1992. aastast majandi loomakasvatusharu aseesimehena. Aastatel 1994–2007 juhatas Tartumaa Veterinaarakeskust. Enne pensioneerumist töötas Keskkonnaagentuuri lõunaregiooni haldusjuhina (2008–2015).

Tänuavaldus

Tahaksin südamest tänada kõiki, kes aitasid antud artikli avaldamisele kaasa, eriti suured tänud endistele juhatuse liikmetele, kes olid lahkelt nõus mälestusi jagama.

Kasutatud kirjandus

Enn Ernits. 80 aastat eesti loomaarsti ühingut. Eesti Loomaarstlik Ringvaade, 2000, 1, lk. 41–45.

Inge Barkala. ELÜ juhatuse koosolekutelt. Eesti Loomaarstlik Ringvaade, 1990, 2, lk. 41–42.

Inge Barkala. Ülevaade ELÜ asutamiskoosolekust ja juhatuse koosolekutest. Eesti Loomaarstlik Ringvaade, 1989, 1, lk. 21–23.

In Memoriam Harry Peil. Virumaa Teataja, 2011, 222, lk. 11.

In memoriam Jaagup Alaots (27.07.1940–15.10.2012) <http://www.emu.ee/ylkoolist/uudised/pressiteated/uudis/2012/10/19/in-memoriam-jaagup-alaots/>.

Jüri Parre. Eesti Loomaarstide Ühingu üldkoosolekust. Eesti Loomaarstlik Ringvaade, 1994, 1, lk. 31–33.

Lääne-Virumaa Veterinaarakeskus. Pentti Irval *in memoriam*. Eesti Loomaarstlik Ringvaade, 2005, 1–2, lk. 27.

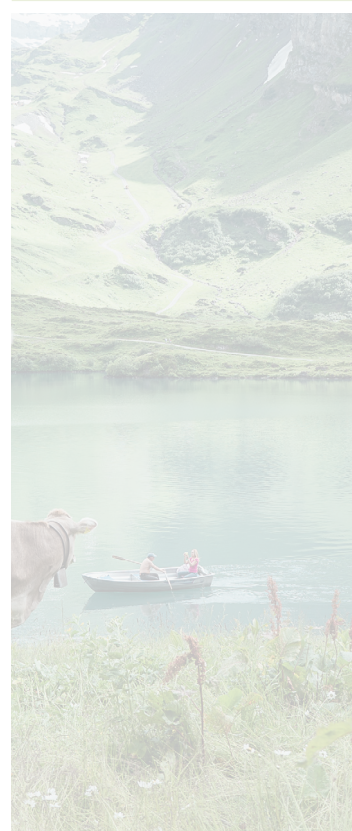
Lääne-Virumaa Veterinaarakeskus. Taimi Parve 85. Eesti Loomaarstlik Ringvaade, 2011, 1, lk. 32.

Mati Roasto. Aadu Kolk 75. Eesti Loomaarstlik Ringvaade, 2012, 2, lk. 31.

Oolav Tamberg (Toim). Hunt, Artur. Eesti põllumajanduse edendajaid: Biograafiline leksikon, 2008, lk. 76.

Pentti Irval. Loomaarst eile, täna ja homme. Eesti Loomaarstlik Ringvaade, 1989, lk. 12–13.

Vladimir Vahesaar. Artur Hunt 75. Eesti Loomaarstlik Ringvaade, 2010, 2, lk. 26.

Õpinguteaegsed mälestused

Tänavu täitub 170 aastat veterinaarhariduse andmise algusest Eestis. Nimetatud tähtpäeva puhul teevad tagasivaate ja jagavad oma õpinguteaegseid mälestusi veterinaarmeditsiini eriala vilistlased Aado Oherd (vilistlane aastast 1974) ja Andres Morozov (1993).

Miks valisin loomaarstiõpingud?

Aado Oherd: Tänavu 13. juulil möödus 44 aastat päevast, mil sain loomaarstikutse omistanud diplomi.

Miks valisin veterinaaria eriala?

Olen sündinud ja kasvanud maal. Varajasest noorusest alates olen kokku puutunud loomade ning kogu elusa loodusega – näinud kevadel looduse tärkamist, selle suvist õitsemist ja sügisel hääbumist ning talvist kogu ümbruse lumist tardumist. Olen hoolitsenud mitmesuguste loomade eest, käinud karjas ja teinud kõiki maatöid. Seal ka esimesed kokkupuuted loomade ravimisega. Eriti on meelde jäänud veterinaarvelskri Ervin Kleesmendi ja loomaarst Jaak Kaisli tegevus. Nad mõlemad olid väga erudeeritud ja pühendunud oma erialale, nende rahulikkus ja oskus käituda nii loomaomaniku kui ka loomaga oli imetlusväärne.

Keskkoolis olid lemmikõppeaineteks keemia, bioloogia ja füüsika – see oli eelduseks veterinaariateaduskonda loomaarsti erialale astumiseks. Kaalusin ka bioloogiat, keemiat ja humaanmeditsiini. Pidin kindlasti üliõpilaseks saama, sest ei tahtnud kahte aastat okupatsiooniarmees teenimisele raisata. Sisseastumiseksamite tulemusena oleksin ka TRÜ-sse õppima saanud.

Andres Morozov: Olin Lääne-Virumaa maa-poiss, kodus peeti kolme lüpsilehma, kanu, parte, sigu. Ema oli Simuna sovhoosi suure sigala zootehnik, isa oli peavetarst. Sel ajal võeti lapsi tööle kaasa. Nii et kindlasti isa eeskujul!

Nüüd arvan, et tegelikult oli suur soov Tartusse, üliõpilaseks saada. Iga kord kui Tartusse jõudsin, valdas erilisel uhke tunne. Sa olid tudeng! See oli soov saada juurde teadmisi, kogemusi, tutvuda uute fantastiliste inimestega – ja olla vaba!

Hinges oli küll väike soov humaanmeditsiini õppida, aga ma ei ole oma valikut kunagi kahetsenud.

Milline on eredaim õppetööga seotud mälestus?

Aado Oherd: Õppetöö algas 1969. aasta septembris. Esimese ülesandena saadeti värsked tudengid majanditesse kartuleid võtma ja muid sügistöid tegema. Oktoobris algas tõsine õppetöö anatoomia, keemia, füüsika ning kompartei ajaloo ja teiste ainete omandamisel.

Esmakursuslastele oli kõik uus ja täiesti erinev. Tuli harjuda eluga ühiselamus. Jaama tä-

nava meesteühikas sattusin tuppa, kus oli üks-teist poissi. Algul oli raske, sest igal oli oma iseloom ja tahtmised – osad tundsid suurt vabadust, sest olid pääsenud ema-isa silma alt. Paari kuu pärast saime koos teiste kursusekaaslastega viiesesse tuppa. Toanaabriks oli kevadel teaduskonna lõpetanud ja aspirandiks saanud loomaarst Madis Aidnik. Madis oli väga tähelepanelik ja oskas noori esmakursuslasi suunata ja vajadusel ka aidata. Minul kujunes Madisega eluaegne hea sõbrasuhe.

Üle tänava asus õllesaal, kus sai süüa sooja toitu ning kes soovis, võis ka õlut juua. Viimane osutus aga mõnele tudengile suureks takistuseks õpingute jätkamisel.

Andres Morozov: Meie õppetöö 1. kursusel algas... uue veterinaariateaduskonna hoone ehitusel! Meie valatud on kaldauditooriumi ja koridoride põrandad. Tänapäeva tudengeid koolimaja ehitama panna ei tuleks vist mõttessegi. Aeg oli selline, kus nõukogudeaeg lõppes ja Eesti aeg jälle algas.

Tollel ajal veel Tartu Lihakombinaat töötas ja veiste rektaalse uurimise praktika toimus seal. Uuringud looma sisemuses olid väga... kohmakad, kilekindaid kasutada ei tohtinud ja tudengite välimus muutus ruttu tundmatuseeni.

Günekoloogia- ja sünnitusabi kateedri õppejõud dots Mihkel Jalakas oli muuhulgas nõudlik ka üliõpilaste korrektse välimuse osas – habe peab olema aetud, juuksed kammitud! Mina olin sellele ajastule kohaselt natu-

Foto 1. Professor Julius Tehver (1971. a) TRÜ botaanika-aias tollase histoloogia kateedri akende all (foto: Aado Oherdi erakogu)

Foto 2. Kana lahing professor Vassil Ridala juhendamisel (1972. a) (foto: Aado Oherdi erakogu)

ke boheemlaslik. Praegu kiilaneva pealae kius- te omasin poolde selga ulatunud juuksepat- si. Punkarile kohaselt oli see siniseks värvitud, ha- be tüükas, tanksaapad jalas ja vana haaknõel- tega pesemata nahktagi seljas. Väga teravas toonis märkuste saatel eemaldas ta mu õppe- tööst. Eksami ajaks olin enda välimuse stan- dardile vastavaks viinud ja peale sooritust ula- tas ta mu matrikli, öeldes: „Morozov, meeldiv näha, et olete arenenud! Eksami vastasite hin- dele neli. Aga ma soovin teilt paremat tule- must! Järeleksamil näeme!” Nii nõudlik mees oli! Juuksed tagasi mul enam ei kasvanudki.

Meie õpe toimus siiski üle linna: Narva mäe, Botaanikaia, Riia mäe, Tähtvere õppe- hoonetes. 15 minutiga pidid jõudma järgmise- le loengule. Sooja tundega vaatan vanu Nar- va mäe õppehooneid ja Theatrum Zootomicu- mi, uue Tähtvere kompleksi valmides hakati sealt ära kolima. Meie kirurgiaõpe algas spet- siifiliselt lõhnavas puupakkpõrandaga looma- kliinikus Narva mäel ja lõppes uues steriilses Tähtvere veel komplekteerimata operatsiooni- saalis (suur puust täisnahast opilauad oli siis- ki veel vana). Midagi väga väärtuslikku on sel- le Theatrum Zootomicumiga hinges alles. Uus betoonkorpusega kaasaegne ehitus on paraku lihtsalt...kämpus? Vana õppelehm Maasu, kes tudengeid nähes mao sondeerimiseks ise suu avas või enne maandamiseõpet pikali viskas, seda enam ei näinud.

Kes on tänini kõige paremini meelde jäänud õppejõud?

Aado Oherd: Esimese kursuse talvel algasid professor Julius Tehveri histoloogia loengud. See oli omaette eriline ja väga kõrgete nõud- mistega kursus nii erialaste teadmiste kogumi- seks kui ka elukooli mõttes.

Professor õpetas lisaks erialale ka palju va- jalikke elutarkusi. Üliõpilane pidi olema korra- likult riietatud, meestel pidi olema lips ees ja soeng korras; viimase puudulikkuse korral

pakkus professor raha juuksurisse minekuks. Tavaline juukselõikus maksis 30 kopikat. Järg- miseks loenguks pidi soeng korras olema, ka habe pidi aetud olema, ning professori soo- vitus oli, et kui noormees õhtul daamiga välja läheb, tuleb habe ka teist korda ajada. Profes- soril oli ka trahvisüsteem – kui näiteks ei pan- nud õppetöö lõppedes tooli korralikult laua ala- la, tuli kursusevanemale maksta 3 kopikat, see distsiplineeris tudengeid hästi. Kogunenud ra- ha eest osteti loenguruumi lilli, et oleks kenam loengul olla. Loengute vaheajal korraldas profes- sor võimlemist ja tegi ise kaasa isegi lume- sõjas. Kased Tartu laululava taha istutas profes- sor koos loomaarstitudengitega ning ka hooldas neid. Ka meie kursusel tuli umbrohu niitmisest ja prahikoristusest osa võtta. Vikati teritamiseks pidi oskama „loo välja lüüa“. Mind pandi vikateid luiskama ja õpilaseks andis profes- sor oma seitsmenda klassi lõpetanud tütre- poja.

Professor Tehver oli noore mehena osa- lenud Vabadussõjas, kaitsnud doktorikraadi 28-aastaselt, kuid kuulas pärast kaitsmist ees- ti keele loenguid, sest üks Eesti teadlane pidi oma emakeelt väga hästi tundma. Professor tundis ja kasutas oma töös paljusid võõrkeel- li: inglise, saksa, vene ja ladina keelt. Oma isa- maalisust ei saanud ta sellel ajal otseselt välja näidata, aga seda oli tunda tema loengutes vä- ga sageli.

Väga head mälestused on sellel ajal va- nemõpetajana töötanud Mihkel Jalakast. En- dise spordimehena oli ta väsimatu õpetama sünnitusabi ja günekoloogiat. Oma sagedaste- le väljakutsetele haige looma juurde võttis ta isegi öisel ajal tudengeid kaasa – see andis vä- ga hea praktilise kogemuse hilisemaks tööks.

Suure tänutundega meenutan professoreid Rudolf Särel, Karl Petersoni, Elfriide ja Vassil Ri- dalat, kes õpetasid meid suure pühendumise- ga. Professor Särel oli suur kollektsioon hobu- seraudadest erinevate longete puhul. Arvestu- se saamiseks pidi iga tudeng tegema hobusele

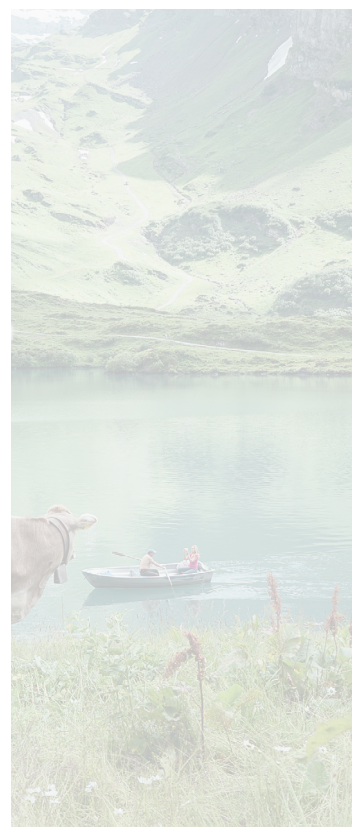

Foto 3. Keisrilõige dotsent Leo Valgega (1972. a). Assisteerib Aado Oherd, taamal näha Jaan Laigi ja Kalev Kivipalu (foto: Aado Oherdi erakogu)

sepp Kauri juhendamisel raua ja selle ka kabjale sobitama.

Professor Vassil Ridalal oli suurepärase mahukas kolleksioon erinevate elundite patoloogilistest muutustest. Ta oli väga hea ÜTÜ (üliõpilaste teadusliku ühingu) juhendaja.

Oma avatuse ja oskuse poolest tudengitega suhelda on eriti meelde jäänud dotsent Leo Valge ja professor Jüri Parre. Professor Parre ei kasutanud loengutel mitte mingeid konspekte, vaid esitas tänu oma fenomenalsele mälu kogu materjali peast.

Meenuvad professor Evald Nõmme hobusekasvatuse ja nakkushaiguste loengud ning praktikumid. Hobuse juures kasutatavaid termineid pidime teadma eesti, vene ja ladina keeles.

Mul oli tahtmine näha ja oma käega katsuda tulevases töös esineda võivaid probleeme, näha haigusi ja nende ravi. Kõike seda võimaldas tolleaegne Vasalemma sovhoosi peavetearst Konstantin Kõiv, kelle käealusena töötasin kõik suvevaheajad. Peale kolmandat kursust ütles doktor Kõiv, et küll sa hakkama saad, sest mina lähen nüüd puhkusele – ja läkski. Algul oli väga kõrge tunne küll, aga kuu möödus rutu ja midagi ületamatut ei juhtunud.

Andres Morozov: Värvikaid ja häid õppejõude oli palju! Praegu vanemana meenutan suure austuse ja lugupidamisega histoloogia ja patoloogilise histoloogia professorit Hanno Kübarat. Tema akadeemilisus, ülim põhjalikkus, täpsus õppetöös ja suur viisakus, samas lihtne, soe ja muhe olek tegid minu silmis temast Õpetaja suure algustähega.

Natuke naljakam vahejuhtum ka: üliõpilaste hulgas oli teada biokeemia õppejõu Järve halb näomälu. Mulle tegi kaasüliõpilane ettepaneku kasti õlle eest ka tema asemel eksamil käia. Õppejõud kuulas vastuse ära, vaatas matriklit ja lausus: „Üliõpilane Morozov, teie vastus on tehtud hindetele kolm. Pingutage rohkem!”

Kolm tundi hiljem ulatas ta mulle teise matrikli sealt pealt nime lugedes: „Üliõpilane Meho! Hoolimata teie vähesest loengutes viibimisest olete eksami sooritanud hindetele neli!” See kast õlut aga on siiani saamata....

Mis meenub elust tudengina Tartus?

Aado Oherd: Tudengielu Tartus – ma arvan – ei olnud nii tormiline kui praegu. Muuhulgas polnud korporatsioone, mis teatavasti olid punase võimu poolt keelatud. Lisaks eriala loengutele võis kuulata ka erinevaid põnevaid loenguid Tartu Ülikoolis jm, teha sporti, käia pidudel, teatris, kinos jne. Kes tahtis, leidis endale meelepärast tegevust.

Poole sajandi jooksul on toimunud väga kiire tehniline areng nii loomaarsti varustuses oleva aparatuuri, tehniliste vahendite, aga ka ravimite ja ravivõtete osas. On olnud tormiline areng infotehnoloogia valdkonnas. Maailmas võeti esimene laua- või personaalne arvuti kasutusele minu teaduskonna lõpetamise aastal s.o 1974. Tänapäeval ei saa ilma arvutita hakkama ühelgi erialal, rääkimata sellest, kui iseenesest mõistetav on mobiiltelefoniside. Minu õpingute ajal ei olnud inimestel tavalisi lauatelefonegi – Tartust Tallinna helistamiseks tuli minna telefonikeskjaama ja tellida kõne, välismaale helistamine oli üldse midagi ulmelist.

Lõpetuseks meenutan kursusejuhendaja Hiljar Pärna õpetussõnu, mis on aktuaalsed ka tänapäeva loomaarstidele: „Diagnoosi panekuks on vajalik selgeks teha anamnees, kliiniline pilt, (võimalusel) lahanguleid ja laboratoorse uuringu tulemus. Alles siis saab teha otsuse, millega on tegemist ja määrata ravi.” Suuremate taudipuhangute puhul võiks kehtida tema teine õpetus: „Tark ei torma.” – See tähendas, et kardinaalset otsust ei pea tegema väga kiirelt, nõ „ratsahobuse seljast”.

Soovin edu ja jõudu ning teravat mõistust noorematele kolleegidele loomaarsti raskes ja tänuväärse töö.

Andres Morozov: 1988–1993 oli riigikorra üle-

Foto 4. Mikrobioloogia praktikum professor Karl Petersoni juhendamisel (1972. a). Istub ja mikroobide kolooniaid loendab Elmo Akk, Petri tassiga seisab Rein Hiitam, temast vasakul Aado Oherd (foto: Aado Oherdi erakogu)

mineku aeg. Segadust ja sagimist oli palju. Peale esimest kursust pidime suvel vene sõjaväkke minema. Sõjalise kateeder oli ka veel alles, aga protestivaimus võõrriigi vastu oli muutunud liikumise „Genf 49“ väljastatud kaardid ja oma sõjaväepiletid viskasime demonstratiivselt vene polkovnikutele ära! Vene sõjaväkke meid ei võetudki! Hoopis kõik aega teeninud tudengid tulid kooli tagasi korraga. Meie kursus paisus hetkega vist suurimaks: 123 veterinaariatudengit!

Kursusepeod on meeles! Need olid ohjeldamatult värvikad. Tollel ajal oli ka akadeemiliste üliõpilaskorporatsioonide taasloomise aeg. Kuna meie ühikatoakaaslaste arvates oli see õige veel puudu, lõime ise uue – korporatsioon „Ropsalia“. Liikmeid värvasime eelpool mainitud ürituste ajal, lennukites levinud jõupaberist koti abil.

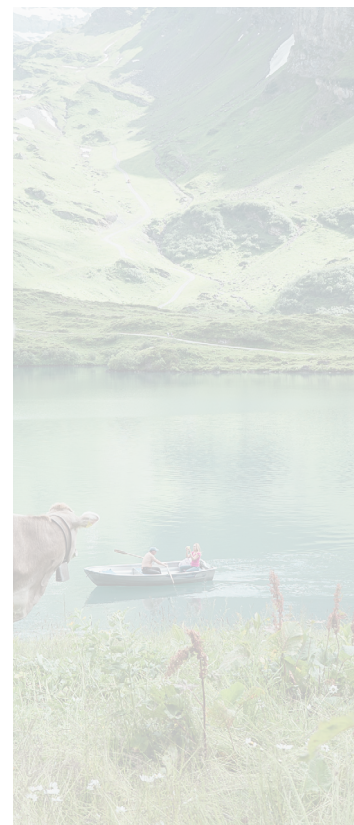
Ükskord üürisime kursusepeoks jõelaeva „Raketa“. Keset suve oli vesi soe, päike paistis. Joovastavad joogid olid sel ajal üsna defitsiit, aga seda enam leiti ka lahendusi – Karksi veinitehases oli tutvusi ja Tartu õlletehases teises linnaosas veeretati terve vaat jõesadamasse. Vahetult enne ärasõitu avastati, et otse vaadist ei saa õlut kätte. Sadamast leiti pesukauss! Koos laulude ja selle sama pesukausi sisuga Peipsi poole! Ööpimeduses jäime ankrusse kuskile jõekääru – seal toimusid vettehüpped. Ka kiilu alt läbiujumine... tudengimelu haaras ka laevakapteni. Hommikul igatahes olime kuidagi sadamasse tagasi jõudnud, aga kes oli rooliratta taga? Kapten igatahes see küll olla ei saanud. Laevapõrandal loksusid vein, õlu, riided ja muudki... laev pidi Pihkva liinile edasi sõitma hakkama. Meie veeretamise naeratava linnarahva saatel tühja õllevaadi ülesmäge koju.

Tudengite kevadpäevad, EPA klubipeod, filmiklubid, linnakõrtsud, kontserdid, maalinäitused, Emajõe rand, Supilinn ja ühiselamu Betton! Sellest võiks raamatu kirjutada!

Jah muidugi Ülikooli Raamatukogu! Päevade kaupa lugedes – ei, lausa neelates raamatuid! See ja palju muudki on ju kindlasti endiselt edasi!

Mulle jäävad alles sellest ajast mu amet, salapärane Tartu vaimsus ja mis peamine – palju häid sõpru ja tuttavaid!

Intervjueeris Kerli Mõtus

FECAVA 2018 eurokongress – palju head koduõuel

Valentina Tiškina

EMÜ VLI väikeloomakliinik

14.–16. juunil 2018 toimus Tallinnas Kultuurikatlas suurejooneline 24. FECAVA (*Federation of European Companion Animal Veterinary Associations*) eurokongress. Kultuurikatla omapärasel miljöös käsitleti erinevaid veterinaari-alaseid teemasid, kokku toimus nelja päeva jooksul neli töötuba ning 16 erialasessiooni koos sateliitprogrammiga, kus erialaspetsialistid jagasid oma kogemusi ning arutasid teraapialoomade rakendamise võimalusi. Kokku osales Tallinnas peetud kongressil üle 1200 osaleja 40 erinevast riigist. Enim oli osalejaid naaberriigist Soomest, kuid osalejate hulgas oli ka kolleege nii kaugetest maadest kui Uus-Meremaalt ja Filipiinidelt.

Ürituse Eesti-poolne eestvedaja oli Eesti Väikeloomaarstide Selts (EVS), keda FECAVA keskorganisatsiooni juures esindas EVS-i president Ingrid Hang. Tema sõnul andis kongressi toimumine Eestis hea võimaluse näidata Eesti veterinaarmeditsiini kõrget taset ja kohalike spetsialistide professionaalsust ning lisaks võimaluse ulatuslikumalt Eestit tutvustada.

Tallinnas toimunud kolmepäevase kongressi reklaamimine käis agaralt juba mitu aastat enne üritust. Viimastel aastatel meelitasid organisatsioonid kõikvõimalikel väliskonverentsidel oma kolleege rinnas kandma väikest Eesti lipu värvides heegeldatud lille. On teada, et lillede valmistajateks olid nii mitmedki osavad kolleegid. See väike, kuid omapärane meene meenus paljudele välismaa kolleegidele esi-

Foto 1. FECAVA eurokongressi populaarseim meene (foto: Juliija Abram)

mesena, kui nad mõtlesid FECAVA kongressile Tallinnas.

Omapärasel olid FECAVA Tallinna kongressi puhul projektid, mis said alguse juba enne kongressi enda toimumist.

Üheks neist oli „Postkaardid minevikust: presidendid Tallinnas“ („*Postcards from the Past: Presidents in Tallinn*“), kus FECAVA presidendid või nende nimel kõnelejad jagasid oma muljeid Tallinnast. Väga meeldiv oli lugeda, et kõik olid varasemalt Eesti pealinna külastanud.

Selle projektiga paralleelselt astusid erinevate riikide esindajad üles tervitusvideotes ning kutsusid kolleege mujalt maailmast kongressist osa võtma. Kongressi jaoks loodud Facebooki leheküljel „*FECAVA Eurocongress 2018 Tallinn*“ kajastas aktiivselt kõiki videoid, postkaarte ja kõike muud huvitavat, harivat ja muidu muhedat informatsiooni.

Kongressi avatseremoonia peeti Kultuurikatlas ning seal toimunud meelelahutust (valgusetendus, laulukoori esinemine jms) saatsid osavõtjate positiivsed muljed. Märkimisväärseim oli avatseremoonial FECAVA poolt välja antud Didier-Noël Carlotti auhind Tiina Toometile. FECAVA president Wolfgang Dohne leidis, et Tiina Toomet on rahvusvaheliste veterinaarsete suhete ja sõpruse hoidja ning kaitsjana auhinna vääriline saaja.

Lisaks kõrgekvaliteetsetele loengutele erinevates veterinaaria valdkondades peeti kongressi raames ka meeldejäädvõtvaid hommikune ühislaulmine. „Sepapoisid“ viisile loodi laulu-

Foto 2. ERR lastekoor näitas kongressi lõputseremoonial eestlasi kui laulurahvast (foto: Kristi Kamenik)

Foto 3. FECAVA president Wolfgang Dohne (vasakul) ja FECAVA auhinnakomitee esimees Claude Beata (paremal) koos Didier-Noël Carlott'i auhinnaga pärjatud Tiina Toometiga (keskel) (foto: Kristi Kamenik)

sõnad, mis käsitlesid lemmikloomade kiibistamise ja registreerimise tähtsust. Loomaarstide tööülesannete hulka kuulub lisaks loomade ravimisele ka omanike harimine ning ühise laulmisega saadi loodetavasti nende tähelepanu.

Kongressi galaõhtusöögil Lennusadamasa toimus lisaks meeleolukale meelelahutusele ka mitmete auhindade ja tänukirjade jagamine. Erilised tänusõnad läksid Janne Orrole FECAVA 2018 kongressi Eestisse toomise eest. Õhtu jooksul tänati ka Publicon OÜ, FECAVA juhatust ning Eesti Abi- ja Teraapiakoerte Ühingu ning IAHAIO-t (*International Association of Human-Animal Interaction Organizations*).

FECAVA 2018 tekitas osalejates palju positiivseid emotsioone nii käsitletud teemade, läbiviimiskoha kui ka õhtuse meelelahutuse osas. Siinkohal kajastame vaid mõningaid väliskolleegide kommentaare FECAVA kongressi kohta. Autor on tõlkinud ja kohandanud eesti keelde kolleegide muljed vene ja inglise keelest.

Kristina Lebedik, noor loomaarst, kelle kongressil osalemine sai teoks tänu Eesti sponsoreile, Ukraina:

„Ma ei andnud endale aru, kui lahe see kõik võiks olla. Kongressi esimestest hetkedest ala-

tes tundsin ennast teretulnuna ning sain nii kohalikelt kui ka üle maailma kokku tulnud kolleegidelt sooja ja meeldiva vastuvõtu. Olime justkui suur ühtne loomaarstipere. Ma sain suhelda inimestega, kellelt võtan eeskujuga ning kelle soovitusi jälgin. Igas sõnas oli midagi vajalikku, mida hakkan oma patsientide ravis kasutama. Mis peamine – ma sain aru, et olen õiges elemendis ning teen kõik, mis ma saan ja oskan, et arendada veterinaarmeditsiini Ukrainas!”

Ala Shehadeh, loomaarst, Jordaania:

„Minu üks ootus FECAVA kongressile oli näha, kuidas Eesti veterinaarmeditsiin on viimastel aastatel arenenud, et seda võtta eeskujuks oma kodumaal. Minu jaoks kõige meeldejäävam hetk oli Tiina Toometile auhinna üleandmine. Eestlased on väga külalishakked ning kongressi korraldajad tegid suurepärasest tööd, et tutvustada Eesti kultuuri, traditsioone ja kohalikke maitseid“.

Gonçalo da Graça Pereira, ECAWBM (European College of Animal Welfare and Behavioural Medicine) president, ESVCE (European Society of Clinical Veterinary Ethology) asepresident, Portugal:

„Minu retk FECAVA kongressile Tallinnas sai alguse juba kuid varem, mil sain kongressi kutse koos kauni lillega, mida oma pintsakul kanda. Alles Tallinnasse saabudes mõistsin selle sümboli eripära. Just sellised pisikesed detailid, mis kongressi saatsid, tegid selle ürituse eriliseks ja meeldejäävaks.“

Kultuurikatel lõi loengute pidamiseks sooja ja ajaloolise atmosfääri. Kongressi avatseremoonia oli parim, millest olen kunagi osa võtnud. Alates esimestest minutitest kuni viimase hetkeni olin vaimustuses müstilisest valguse ja heli kompositsioonist. Kõige erilisemaks pean siiski hommikust ühislaulmist, kus konverentsil osalejad tulid ühiselt laulmiseks kokku. Selline üritus peaks muutuma iga-aastaseks traditsiooniks. Galaõhtusöök toimus kaunis hoones ning õhtu ülesehitus muutis selle väga meel-

Foto 4. Avatseremoonia avasid torupillimänguga Merike Paberits ja Helen Valk (foto: Kristi Kamenik)

Foto 5. Galaõhtusöök toimus kaunis Lennusadamas (foto: Kristi Kamenik)

dejäävaks. Kui aus olla, siis kongress oli väga hästi korraldatud ning ma õnnitlen kõiki oma kolleege ja sõpru korralduskomitees, eriti kohalikku Eesti meeskonda“.

Keith Davis, ajakirja *European Journal of Companion Animal Practice (EJCAP)* endine toimetaja, Ühendkuningriik:

„Eeldasin, et FECAVA kongress Tallinnas saab olema eriline. Üllatusin, et isegi mu kõrged ootused ületati. Minu jaoks oli väga meeldejääv see, et sain kohtuda oma kolleegidega, kellega olen töötanud koos alates FECAVA loomisest. Kongressi programm oli väga hästi korraldatud ning lektoriteks olid tuntud ja kogemustega kolleegid, nende hulgas professor Peter Bedford, Kersti Seksel ja Sarah Heath.

Hommikune ühislaulmine oli väga liigutav ja meeldejääv ning nii erilisest galaõhtusöögist pole ma kunagi osa võtnud. See oli uskumatu! Tallinn ja Eesti on väga unikaalsed, ning suurepärase ilm tegi kõik veelgi erilisemaks!

Wolfgang Dohne, FECAVA president, Ühendkuningriik:

„FECAVA Eurokongressi korraldamine on erinevatel põhjustel väiksemal kohalikul seltsil alati keerulisem. Kuid EVS sai sellega hakkama ja oh kuidas veel sai! Võtmelemendiks eurokongressil oli teaduslik programm, kus astusid üles maailmaklassi lektorid loengutega kaas-aegsetel teemadel, kuid põhieesmärgiga esitada neid praktiseerivatest loomaarstidest kuulajaskonnale.

Põhiprogrammi läbiviimise kohaks valitud Kultuurikatel koondas oma ajaloolisse hoonesse kaasaegsed loenguruumid ja näitusealad. Samuti oli see kõigest jalutuskäigu kaugusel ajaloolisest Tallinna vanalinnast.

Meelelahutuselemendid, sealhulgas valgusetendus kongressi avamisel, laste koorilaulud lõputseremoonial ja uhke bankett Lennusada-

mas muutsid 2018. aasta eurokongressi Tallinnas mitte ainult suurepäraseks, vaid lausa unustamatuks ürituseks“.

Hanna Nurmi, Soome Loomaarstide Ühingu Üldkogu president:

„Nagu ikka, meie eestlastest kolleegid oskavad asju teha väga stiilselt. Kongressi läbiviimiskoht oli oma lihtsas kareduses lihtsalt ving. Avatseremoonia oli hingemattev, muusika fantastiline. Teadusliku programmi ülesehitus oli väga hästi organiseeritud“.

Henna Laurila, kliinilise veterinaarmeditsiini õppejõud Helsinki Ülikoolis, Soome:

„Mina osalesin gastroenteroloogia päeval. Ettekanded olid kõrge tasemega, inimesed sõbralikud ja atmosfäär energiline. Konverents jättis EVSist ja FECAVA organiseerimisest väga positiivse mulje. Ootan huviga järgmise aasta konverentsi Sankt Peterburgis!“

Dr. Ulrike Oslage, „George & Oslage Publishing“ kirjastaja, Saksamaa:

„Kirjastajana võtan osa paljudest veterinaaria konverentsidest, kuid FECAVA 2018 Tallinnas oli väga eriline. Osalejad tervitati suure külalislahkuse ning hoolikalt ettevalmistatud kõrgetasemelise, kuid siiski praktilise suunitlusega teadusliku programmiga. Üritus oli eriline võimalus kohtuda Balti- ja Põhjamaade lektorite ning teiste Euroopa riikide ja USA spetsialistidega. Kongressi eriline õhkkond peegeldas kohaliku ja rahvusvahelise veterinaarkogukonna professionaalset pühendumist kongressi läbiviimisele“.

Autor tänab Ingrid Hangi ning Tiina Toometit, tänu kellele läks antud kaastöö valmimine pisut libedamalt. Lisaks ütlen enda ja paljude kolleegide nimel suured tänusõnad kõigile kongressi korraldajatele, kes selle suurepärase ürituse unustamatuks tegid!

Euroopa erakorralise veterinaarmeditsiini ja intensiivravi konverents 2018

Marit Veeber¹, Heli Säre²

¹Terveks Loomakliinik, ²PetCity loomakliinik

Juunis toimus Veneetsias Lido saarel Palazzo Del Casino's 17. Euroopa erakorralise veterinaarmeditsiini ja intensiivravi (*European Veterinary Emergency and Critical Care, EVECC*) konverents. Selle aasta peateemaks oli kardioloogia erakorralises meditsiinis, mida käsitleti väga mitmest vaatenurgast: loengutes räägiti uutest suundadest südamepuudulikkuse ravis, perikardi efusioonist, rütmihäirete ravist, ehokardiograafia rakendamise erakorralises meditsiinis, vedelikteraapiast ja kriitilises seisundis patsiendi monitooringust. Peale loengute sai osaleda ka erakorralise meditsiini fookusega ehokardiograafiat, elustamist ja EKG interpreteerimist tutvustavates töötubades. Nagu juba tavaks saanud, toimusid eraldi loengud assistentidele, kus maailmatasemel lektorid Erakorralise veterinaarmeditsiini ja intensiivravi tehnikute akadeemiast (*Academy of Veterinary Emergency and Critical Care Technicians, AVECC*) rääkisid kriitilises seisus südamehaigete patsientide põetamisest, jälgimisest, anesteesiast, hapniku- ja vedelikteraapiast, aga ka torakotsenteesist.

Kaks lisateemat konverentsil olid sepsis ja vedelikteraapia, lisaks tutvustati Ameerika erakorralise veterinaarmeditsiini erialaühingu (ACVECC) konsensusaruannet trombolüütikumide ratsionaalse kasutamise kohta veterinaarses intensiivravis.

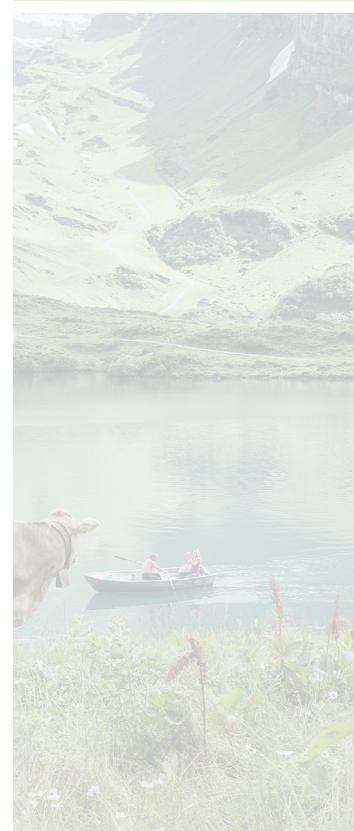
Sel aastal anti esmakordselt välja ka EVECCSi reisistipendiumid, mille abil saavad üks looma-

arst ja assistent tutvuda mõne Euroopas asuva erakorralise veterinaarmeditsiini osakonna tööga. Stipendiumile on oodatud kandideerima kõik erakorralisest veterinaarmeditsiinist huvitunud loomaarstid ja assistendid, kes soovivad oma teadmisi täiendada ja uusi erialaseid kogemusi omandada.

Koostöös meditsiinitehnika firmaga *Scil Animal Health* andis EVECCS taaskord välja 5000 euro suuruse teadusstipendiumi, mille seekord pälvis dr. Angela Briganti Pisa ülikoolist Itaaliast, kelle uurimisprojekt kannab pealkirja „*Endovascular shedding markers in critical patients*“. Stipendiumi järgmine taotlusvoor on juba avatud ning kõik erakorralise veterinaarmeditsiini valdkonnas uurimistööd tegevad loomaarstid on oodatud sellele kandideerima. Kandideerimise tähtaeg on 15. jaanuar 2019. Stipendiumi pälvinu saab võimaluse tutvustada oma projekti järgmisel EVECC kongressil.

Järgmine, Euroopa erakorralise veterinaarmeditsiini ja intensiivravi konverents toimub 6.–8. juunil 2019 Tallinnas! Konverentsi põhiteema on gastroenteroloogia. Kõik erakorralisest meditsiinist huvitatud loomaarstid ja assistendid on väga-väga oodatud osalema!

Rohkem infot EVECCSi konverentsi, stipendiumite ja EVECCS ühingu kohta leiab EVECCSi *Facebooki* lehelt ja kodulehelt www.eveccs.org.

Maailma Veisehaiguste Assotsiatsiooni 2018. aasta kongress Sapporos

Anri Timonen¹, Kaari Reimus²

¹EMÜ VLI kliinilise veterinaarmeditsiini õppetool

²EMÜ VLI veterinaarse bio- ja populatsioonimeditsiini õppetool

Tänavu 28. augustist kuni 1. septembrini toimus Jaapani Hokkaido saarel Sapporo konverentsikeskuses kolmekümnes maailma veisehaiguste kongress (*World Buiatrics Congress, WBC*). See oli nende kongresside ajaloos esimene kord üritust Aasias pidada. Konverentsi korraldatakse iga kahe aasta järel Maailma Veisehaiguste Assotsiatsiooni (*World Association for Buiatrics, WAB*) poolt. Assotsiatsiooni eesmärk on juba 1960. aastast edendada veiste ja nende haiguste valdkonna teadustulemuste ning isiklike praktiliste töökogemuste edasiandmist ja arutelu veterinaariakogukonnas. Organisatsioonile pandi ametlik alus teisel rahvusvahelisel veiste haiguste kongressil Viinis 17. mail 1962. aastal, kuid valdkonnaga tegelevate spetsialistide esmakohutumine leidis aset juba 6.–10. oktoobril 1960. aastal Hannoveris, Saksamaal. Praeguseks on organisatsiooniga liitunud 53 riiki üle maailma: 30 Euroopast, 10 Ameerikast, neli Aafrikast ja üheksa Aasiast ning Okeaniast.

Maailma veisehaiguste spetsialistide konverentsil osaleb tuhandeid delegaate – nii praktiseerivaid loomaarste, teadlasi ja akadeemilistel ametikohtadel töötavaid inimesi kui ka äri- ja nõustamisvaldkonna esindajaid. Ka sel aastal oli osalejaid tulnud kohale kõikjalt üle maailma, kuid Jaapani delegaate oli selgelt kõige rohkem. Eestist osales selleaastasel konverentsil viis delegaati.

Konverentsi avatseremoonia toimus esimese päeva õhtul, kus esimesena võttis sõna kohaliku korralduskomitee esimees Motohi Tajima ning kuulutas ürituse avatuks. Avatseremoonial oli publikul rõõm olla tunnistajaks, kuidas toimub jaapani kunstniku maalinguetendus, ning kuulata traditsioonilist jaapani trummimuusikat. Lisaks anti avatseremoonial WABi ja firma *Boehringer Ingelheim* loomatervise üksuse poolt välja 10 000 euro suurune „Mäletsejate heaolu uurimise auhind“, mille sai Joshua Aleri ja 10 000 euro suurune „Mäletsejate heaolu saavutuse auhind“, mille sai Hans Coetsee. Pärast avatseremooniat pakuti osalejatele jaapanipärast toitu. Proovida sai nii nuudleid, sushit kui ka erinevaid lihavardaid.

Foto 1. Vaade Sapporo teletornist (foto: Kaari Reimus)

Magustoiduks pakuti šokolaadi-, õuna- ja riisikooki, viimasest küll eestlaste lemmikut ei saanud.

Konverentsi teise päeva hommikul algasid paralleelselt viies saalis loengusessioonid. Kogu konverentsi jooksul oli osalejatel võimalik kuulata loenguid udaraterwise ja piima kvaliteedi, söötmise ja ainevahetushaiguste, noorkarja, infektsioonhaiguste, veiste viirusdiarröaviruse, kujutava diagnostika, väikemäletsejaliste, sigimise, antibiootikumiresistentsuse, karjatervise, veiste heaolu, sisehaiguste, rahvatervise, troopiliste loomahaiguste, immunoloogia, sõratervise, kirurgia ja epidemioloogia sessioonides – seega oli teemade valik tohutu, mis tegi mitmete huvipakkuvate loengute samaaegse toimumise tõttu valikute tegemise vahel üsnagi raskeks. Eesti osalejatest tutvustasid käesoleva ülevaate autorid suuliste ettekannetega oma uuringute tulemusi udaraterwise ja epidemioloogia sessioonides.

Udaraterwise hommikuse sessiooni esimese peaesineja oli Peter Edmondson (Udder-

Foto 2. Konverentsil oli osalejatel võimalus tutvuda traditsioonilise jaapani kultuuriga. Kimonot said selga proovida nii naised kui mehed (foto: Anri Timonen).

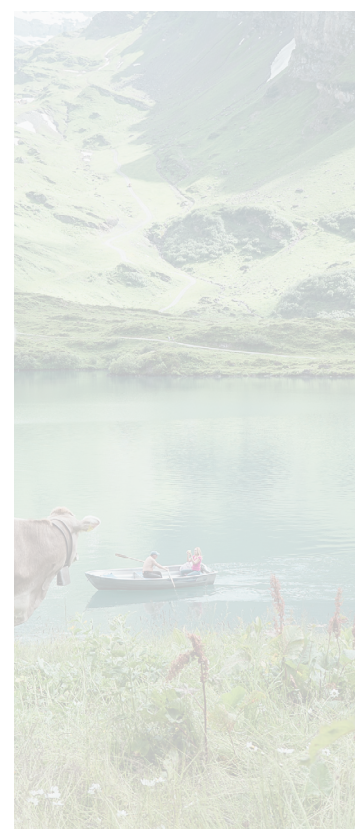
Foto 3. Sapporo konverentsikeskus (foto: Kaari Reimus)

Wise, Inglismaa), kes rääkis mastiidi tõrjest huvitavalt ja praktilise lähenemisega. Pärastlõunal oli peaesinejaks Pamela Ruegg (Michigan State University, USA), kes tutvustas kliinilise udarapõletiku raviprintsiipe ja võimalusi. Kogenud esinejana tõmbas ta kuulajad hästi kaasa, mistõttu tema loengut oleks võinud lausa terve päeva kuulata. Kolmanda päeva hommikul alustas karjatervise sessiooni Jos Noordhuizen (Charles Sturt University, Austraalia), kes tutvustas riskipõhiste karjatervise programmide läbiviimist piimaveisefarmides. Huvitav oli kuulata, kuidas ta pakkus välja HACCP-printsiibi kasutamist ka karjatervise programmide korraldamise alusena. Tema loengule järgnesid lühiettekanded, mis keskendusid suhtlemisoskuste tähtsusele karjatervisevisiitide läbiviimisel. Epidemioloogia sessiooni peaesineja Mark Stevenson (The University of Melbourne, Austraalia) omakorda tutvustas epidemioloogia tähtsust probleemide lahendamisel nii farmi, piirkonna, riigi kui ka rahvusvahelisel tasandil.

Sarnaselt varasematele aastatele oli ka tänavusel konverentsil stendiettekannete valik äärmiselt lai. Stendiettekandeid oli iga teema kohta, nende presenteerimine oli jaotatud kõigi päevade peale. Lisaks oli konverentsi jooksul võimalik tutvuda jaapani kultuuriga. Osalejatel oli võimalus osaleda traditsioonilisel teeteremoonial ja kanda kimonot. Konverentsi lõunasöökidel pakuti peamiselt traditsioonilist jaapani toitu – riisi liha ja kalaga.

Reisil oli aega tutvuda ka Sapporo linna ja Jaapani elustiiliga. Linn oli suur, kuid ilus ja puhas. Ilm oli vastav Eesti omale, sest Sapporo asetseb meie maaga peaaegu samal laiuskraadil. Meile tuttavad taimed ja puud kasvasid ka Sapporos. Turistidele pakkusid võimalusi elamusteks mitmed muuseumid, millest Hokkaido ülikooli muuseum ja Hokkaido ajalooline linnak olid tõepoolest külastamist väärt. Ülikooli botaanikaaias sai tutvuda ka Jaapani põlisraha, ainude elustiiliga ning Sapporo õllemuuseumis Jaapani õlletootmise ajalooga. Sapporo 90 meetri kõrgusel asuva 147 meetri kõrguse teletorni vaateplatvormilt avanes vaade üle terve linna. Näha olid nii Odori park, Ishikari rajoon kui ka mäed. Inimesed olid Jaapanis äärmiselt sõbralikud. Hoolimata jaapanlaste kasinast inglise või meie jaapani keele oskusest sai restoranides toit tellitud ja rongijaamas piletid ostetud. Kokkuvõttes jäi reisist meelde inimeste sõbralikkus ning rahulik üldine atmosfäär. Hoolimata pikast reisist oli konverentsil osalemine õpetlik ja Jaapani külastamine suurepärase elamus!

Maailma Veisehaiguste Assotsiatsiooni kohta saab lisainformatsiooni lingilt www.buiatrics.com ning selleaastase kongressi kohta lingilt www.wbc2018.com. Järgmine konverents toimub 2020. aastal Madridis, Hispaanias, mille kohta saab lähemalt lugeda lingilt www.wbc-madrid2020.com.

Kaljo Reidla – 90

Kaljo Reidla sündis 1928. aastal Kilingi-Nõmmel Pärnumaal. Kooliteed alustas ta 1936. aastal Kilingi-Nõmme I Algkoolis. Hiljem õppis ta Viljandi Linna I Algkoolis ja Viljandi Maagümnaasiumis. Pärast viimase lõpetamist soovitati tal haridusteed jätkata muusika või spordi vallas, aga juubilaril valikuks osutus TÜ loomaarstiteaduskond. 1947. aastal K. Reidla Tartu Riikliku Ülikooli loomaarstiteaduskonda ja lõpetas selle juba Eesti Põllumajanduse Akadeemia veterinaariateaduskonna üliõpilasena *cum laude* 1952. a, saades EPA esimese ja teaduskonna 100. lennu vilistilaseks. Pärast kõrghariduse omandamist asus K. Reidla tööle veterinaariateaduskonda, töötades alguses ordinaatori (1952), siis assistendi (1952–1954), vanemõpetaja (1954–1962), dotsendi (1962–1988) ja alates 1988. a professorina.

18 aastat (1960–1978) oli juubilar veterinaariateaduskonna kirurgia ja sünnitusabi kateedri juhataja.

Tema töömeheelu kulges kogu aeg ühes kollektiivis – kirurgia ja sünnitusabi kateedris – ja lõppes ametlikult pensionile minekuga 1993. aastal. Pensioneerumise järel jätkas ta pedagoogilist ja teaduslikku tööd emeritprofessorina kuni 2005. aastani. Seega on Kaljo Reidla ühte kollektiivi kuulunud kokku 52 aastat, sama palju aastaid on ta õpetanud ka tudengeid.

Veterinaariateaduste kandidaadi kraadi kaitses K. Reidla 1958. a Tartu EPA teadusnõukogus, ning 1987. a kaitses ta Moskva Veterinaaria Akadeemia Nõukogus doktori dissertatsiooni teemal „Koepreparaatide toime imikpõrsaste juurdekasvule, arengule, resistentsusele ja haavade paranemisele“.

Õppetööd on Kaljo Reidla läbi viinud üld- ja

Foto 1. 28. juunil 2018 tähistas oma 90. sünnipäeva veterinaarmeditsiini ja loomakasvatuse instituudi endine legendaarne õppejõud, emeritprofessor Kaljo Reidla (foto: Kaljo Reidla erakogu)

erikirurgias, operatiivkirurgias, oftalmoloogias ja radioloogias nii loengute kui ka labor- ja kliiniliste tööde näol. Seejuures alustas ta 1964. aastal esmakordselt teaduskonna ajaloos radioloogia kui õppeaine õpetamist.

Samaaegselt on ta juhendanud diplomitöid, kursusetööde ja haiguslugude koostamist ning menetluspraktikat veterinaariateaduskonna IV ja V kursuse üliõpilastele.

K. Reidla algatas esmakordselt ja rakendas meie vabariigis uudseid kirurgilisi praktikaid nagu liigeseõõnte punkteerimine suurloomadel, keele anesteesia hobusel, longete diagnostika, ovario-hüsterektoomia koertel ja kassidel, ovarioektoomia sigadel, luumurdude ravi koertel, nabasonga operatsioonitehnika täiustamine hobusel, originaalse põrna-verepreparaadi valmistamise tehnoloogia ja selle rakendamine haavade ja papillomatoosi ravis, laserteraapia kasutamine ja propageerimine erinevate patoloogiate profülaktikas ja ravis. Tema teaduslike tööde nimekirjas on 202 nimetust, millest 38 on õpikud ja õppevahendid, viimastest olulisimad on kolmeköiteline „Veterinaarerikirurgia“, „Veterinaarüldkirurgia“, „Koerte haigused“, kolmeköitelised „Veiste haigused“ ja „Sigade haigused“.

K. Reidla on esinenud rohkem kui kuuekümmel teaduskonverentsil nii kodu- kui ka välismaal.

Tema artikleid on avaldatud V Ülemaailmse Veisehaiguste Kongressi ja XXI Ülemaailmse Veterinaariakongressi kogumikes. Ta on paljude veterinaarkirurgiliste märksõnade autor „Eesti Nõukogude Entsüklopeedias“, „Eesti Entsüklopeedias“ ja „Eesti Põllumajanduse Entsüklopeedias“.

Kaljo Reidla on kokku 91 korral esitanud kirjalikke arvamusi ja retsensioone kandidaadi- ja doktoritööde, õpikute, käsiraamatute, teadusartiklite, erialaste märksõnade kohta ENE-s ja EE-s ning üliõpilaste diplomi- ja auhinnatööde kohta aastatel 1959–2006.

Foto 2. EPA veterinaariateaduskonna kirurgia ja sünnitusabi kateedri töötajad 1971. a. I rida vasakult: vanemõpetaja M. Jalakas, dotsent L. Valge, kateedrijuhataja dotsent K. Reidla, laborant E. Kask ja professor R. Säre; II rida vasakult: vanempreparaator H. Lepland, laborant V. Kaur, laborant L. Parts, vanemteadur V. Kuusksalu, laborant A. Uibo, vanemlaborant H. Maran, vanempreparaator L. Pastak (foto: Kaljo Reidla erakogu)

Foto 3. Veterinaariateaduskonna üliõpilased röntgenoloogia praktikumis 1970. a. Üliõpilasi juhendab dotsent K. Reidla (vasakult teine) (foto: Kaljo Reidla erakogu)

Kaljo Reidla kui ühiskondlikult aktiivse inimese poolt võetud kohustused jagunesid oma ulatuselt kogu vabariiki, Tartu linna, ülikooli ja koduteaduskonda haaravaiks. Nii oli ta ENSV Põllumajanduse Ministeeriumi Teaduslik-Tehnilise Ühingu loomakasvatuse ja veterinaaria (1968–1972) ja tsiviilkaitse seksiooni liige (1968–1972) ning Tartu seksiooni revisjonikomisjoni esimees (1963–1968). Ta kuulus mitmesse Tartu Linna Tööraha Saadikute Nõukogu koosseisu ning oli aastatel 1963–1965 linna kehakultuuri- ja spordikomitee esimees.

Eesti Põllumajanduse Akadeemias täitis K. Reidla järgmisi olulisemaid ülesandeid: EPA õppejõudude ja teenistujate ametiühingu komitee liige (1956–1960, 1980–1984), EPA nõukogu liige (1961–1979), EPA õpetatud nõukogu (kaitsmisnõukogu) liige (1961–1976) ja teadussekretär (1970–1973), EPA metoodikanõukogu liige (1962–1964, 1969–1990), EPA spordiklubi juhatuse liige (1951–1955). Samaaegselt täitis K. Reidla olulisi ühiskondlikke ameteid ka veterinaariateaduskonnas – ta on olnud nõukogu liige (1962–1964, 1969–1973, 1974–1993) ja aseesimees (1968–1973), samuti metoodikakomisjoni esimees (1962–1964, 1969–1973, 1975–1990).

Kogu oma elu on Kalju Reidla olnud sportlikult väga aktiivne, mitmekülgne ja silmapais-

tev. Tudengina oli tema peatähelepanu pööratud kaugus- ja kolmikhüppele ning lühimaajooksudele. Pallimängudest oli ta edukas korvpallis, võrkpallis ja jalgpallis.

Õppejõuna töötades jätkus K. Reidla aktiivne osavõtt sportlikest üritustest. Nii kuulus ta EPA õppejõudude ja teenistujate võrk- ja korvpallimeeskonda.

K. Reidla üheks kireks on olnud muusika. Esimeste kursuste üliõpilasena saatis ta kaks aastat teaduskonna rahvatantsurühma akordionil. Kolmanda kursuse tudengina organiseeris ta ühe kaastudengiga Tartu rajooni kultuurimaja juurde estraadiorkestri.

Noore õppejõuna asutas Kaljo Reidla 1953. aasta sügisel üliõpilastest EPA estraadiorkestri, mida loeti Baltimaade põllumajandusülikoolide hulgas musikaalselt kõige paremaks.

K. Reidla oli ka kõrgkoolide vilistlaste meeskoori „Gaudeamus“ asutajaliige ja esimehe koorivanem.

Oma pedagoogilise, teadusliku ja ühiskondliku tegevuse eest on teda korduvalt autasustatud medalite, diplomite, au- ja kiituskirjadega: NSVL põllumajandusministeeriumi medal „Sotsialistliku põllumajanduse eesrindlane“, Eesti Põllumajandusülikooli teenetemedal, Eesti NSV Ülemnõukogu ja Presiidiumi aukiri, Üleliidulise Kunstilise Isetegevuse laureaadi tunnistus, Eesti Põllumajanduse Ministeeriumi aukirjad. Silmapaistva ühiskondliku jm tegevuse eest Tartus oli ta kantud linna autahvlile ning on leidnud tunnustust raamatus „1000 tartlast läbi aegade“ (2003).

Foto 4. Kaljo Reidla esineb V Ülemaailmsel Veisehaiguste Kongressil (foto: Kaljo Reidla erakogu)

Foto 5. Jalgpallimäng Viljandi Kalevi ja Viljandi Spartaki vahel on 1946. a algamas. Paremalt nähtavas Kalevi meeskonnas seisab K. Reidla vasakult neljandana (foto: Kaljo Reidla erakogu)

Foto 6. EPA loomaarstiteaduskonna teraapia õppetooli töötajad 1997. a. I rida vasakult: vanemlaborant N. Sidorova, lektor T. Ööpik, loomaarstiteaduskonna dekaan dotsent M. Aidnik, vanemlaborant S. Mahhova, professor K. Reidla, laborant M. Lindmets, dotsent M. Jalakas; II rida vasakult: dotsent H. Pärn, kirurgia õppetooli juhataja dotsent V. Andrianov, professor A. Nummert, assistent K. Kalmus, vanemlaborant A. Randver, assistent I. Nikulnikova (foto: Kaljo Reidla erakogu)

Korduvalt avaldati talle erineval moel kiitust EPA rektori poolt.

Kogu oma elu on professor K. Reidla olnud töökaaslastele hea kolleeg, hinnatud õppejõud ja tohutu töövõimega teadlane, alati korrektne, printsiipaalne ja abivalmis. Temast on alati pidanud lugu üliõpilased ning samuti peavad temast väga lugu praktiseerivad kolleegid-loomaarstid, kolleegid-õppejõud ja teised kaastöötajad. Omalt poolt rõhutan, et mõiste „akadeemiline kultuur“ ei ole K. Reidla jaoks tühine sõnaühend. Tunnen K. Reidlat üle 40 aasta ja kogu selle aja jooksul on ta alati olnud ülimalt korrektne nii oma välimuses kui ka tegevustes. Samuti ei ole tema suust kunagi kuulnud ebatsensuurseid sõnu või väljendeid. Teda juba auditooriumis laua serva peal lõsutamas ei

kohatud, mida kahjuks ei saa öelda paljude tänapäeva noorte õppejõudude kohta, kes eurokultuurist endale ka halvemad kombad külge on pookinud. Seega tahaks veelkord rõhutada, et meil on väga vedanud, et meie kollektiivis on selline kolleeg, kellest kõik on alati saanud eeskuju võtta.

Soovime juubilarile kogu veterinaarmeditsiini ja loomakasvatuse instituudi pere poolt palju õnne, tervist ja kõigi soovide täitumist!

Täna kolleeg Silva Tedremaad abi eest kaastöö valmimisel!

Vladimir Andrianov

EMÜ VLI kliinilise veterinaarmeditsiini õppetool

Foto 7. Veterinaariateaduskonna estraadiorkester sõitmas 1951. a. Viljandisse kontserti andma. Ees paremalt esimene veterinaariateaduskonna üliõpilane K. Reidla (foto: Kaljo Reidla erakogu)

Uudisteos Eesti veterinaarmeditsiini ajaloost

Seoses Eesti veterinaarhariduse juubeliga nägi septembri alguses päevavalgust ligemale 600 leheküljeline rikkalikult illustreeritud teaduskogumik „Eesti veterinaarmeditsiini lätetel ja hoovustes“, mille autoriks on EMÜ emeriitdotsent Enn Ernits. Raamatu toimetasid Evelyn Eensoo ja Eha Järv. Teos ilmus EMÜ veterinaarmeditsiini ja loomakasvatuse instituudi toel.

Raamat põhineb autori rohketal veterinaarmeditsiini ajaloo alastel uurimustel aastatest 1976–2018 ja 1996. aastal kaitsitud doktori-dissertatsioonil. Osa kirjutisi ja doktoritöö põhiosa ilmuvad esmakordselt. Kogumik koosneb kuuest suurpeatükist ehk plokist, millest esimene annab kõigepealt üldise sissevaate Tartu Veterinaariakooli ja -instituudi ning Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli loomaarstiteaduskonna ajalukku.

Üksikud kirjutised käsitlevad detailselt Tartu Veterinaariakooli koosseise ning õppekabinette ja -kogusid, Tartu veterinaariakõrgkooli teaduspanust aegade vältel ning kontakte Sakamaaga. Autori huvidest lähtuvalt on raamatus suuremat tähelepanu osutatud Tartu veteri-

naariakõrgkooli ajaloole alates selle rajamisest kuni Esimese maailmasõjani.

Teine ja kolmas plok käsitlevad Tartu Veterinaariakoolile ja -instituudile kõige rohkem kuulsust toonud veterinaardistsipliinide, nimelt mikrobioloogia ja episotoloogia ajalugu, kusjuures kolmas plok kujutab endast neid viljelnud õppejõudude ja kasvandike elulugude leksikoni.

Neljas suurpeatükk käsitleb saavutusi veterinaarmeditsiini teistes valdkondades. Enamasti isikute kaudu tehakse juttu normaalse ja patoloogilise anatoomia ning loomade sisehaiguste, veiste leukoosi, vähkide haiguste uurimise ajaloost. Viimas plokis käsitletakse Eesti veterinaarmeditsiini ajalugu alates kaugest esiajast nõukogude okupatsiooni lõpuni, samuti

Eesti Loomaarstide Ühingu ja selle ajakirja ning pagulasloomaarste mitmel mandril. Viimane plok on pühendatud Eestis seni vähe viljeldud veterinaarbibliograafiale. Selle põhiosa moodustavad Tartu Veterinaariainstituudi ajakirja ning välismaal ilmunud üllitiste (Eesti Vet.-arst ja *Fraternitas Tartuensis*) bibliokirjed.

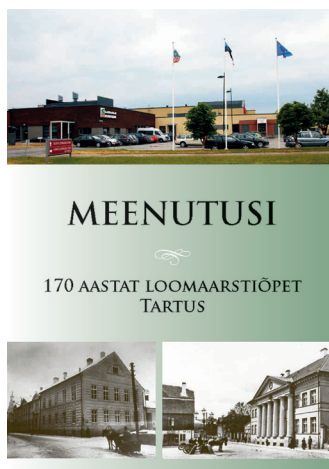
Enn Ernits

Uus raamat loomaarstiõppe ajaloost

Meenutusi. 170 aastat loomaarstiõpet Tartus. 348 lk.

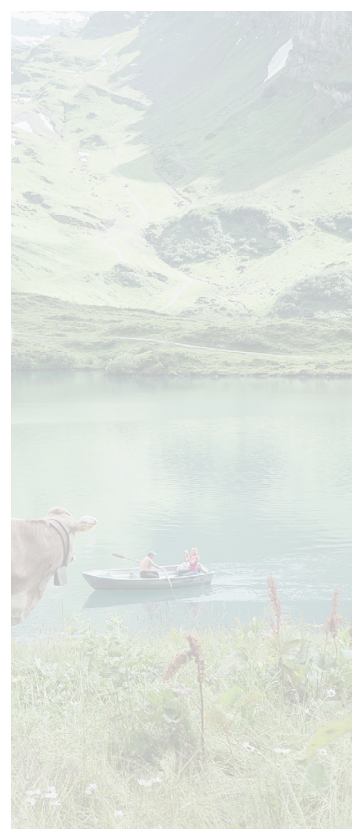
Koostajad: Enn Ernits ja Toivo Järvis

Käesoleval aastal täitub 170 aastat loomaarstiõppe alustamisest Tartus. Selle auväärse tähtpäeva puhul ilmub peatselt raamat Tartu loomaarstiõppe ajaloost. Teosesse on kogutud vilistlaste meenutusi oma tudengiajast ja õppejõududest. Mälestustega astuvad lugeja ette paljud erinevate põlvkondade veterinaarharitlased. Omaette osa raamatust täidavad loomaarstlikud lühinaljad.

Raamat on rikkalikult illustreeritud ja võiks peale loomaarstide huvitada ka teisi lugejaid, kellele on kallis Eesti minevik ning keda huvitab meie rahva elu erinevatel (sh pöördelistel) aegadel koos asjakohase sissevaatega muutustesse hariduses, kultuuris ja isiklikes tööspidamistes.

Raamatu esitlus toimub konverentsi Veterinaarmeditsiin 2018 ajal, mil seda on võimalik ka osta.

Ilmus loomade heaolu käsitlev kõrgkooliõpik

Lea Tummeleht

EMÜ VLI veterinaarse bio- ja populatsioonimediitsiini õppetool

Maikus saabus trükikojast esimene eesti-keelne loomade heaolu käsitlev kõrgkooliõpik. Siiani leiab selle valdkonna omakeelseid tekste Eestis väga vähe. Samas on loomade heaolu temaatika muutumas järjest olulisemaks – sellele pööravad tähelepanu nii tarbijad, loomakasvatajad, teadlased kui ka loomade pidamise ja kasutamisega seotud seadusandluse väljatöötajad. Uue kõrgkooliõpiku 11 peatükki mahuvad ära 272 leheküljele, ja selle koostamise oli kaasatud 12 autorit nii maaülikoolist kui ka mujalt. Õpiku idee autoriks oli loomulikult VLI loomade heaolu professor David Arney, kes on maaülikooli tudengitele loomade heaoluga seonduvat õpetanud juba palju aastaid. David on ise kahe peatüki autoriks ja ühe kaasautoriks. Marko Kassi ja David Arney kirjutatud põllumajandusloomade heaolu ning Ragnar Lemingu mahepõllumajanduses kasvatatavate loomade heaolu peatükid on kindlasti midagi, millega iga veterinaarmeditsiini ja loomakasvatuse üliõpilane võiks tutvuda. Käesoleva õpiku eriliseks tugevuseks võiks nimetada kalade heaolu käsitlemist Priit Päka poolt, katseloomade heaolu peatükki katseloomateadust pikaajase õpetanud Kai Ökvallt ja loomade heaolu valdkonna seadusandluse tutvustust Sirje Jalakaselt. Lisaks on raamatus peatükk lemmikloomade heaolust Tiia Arikolt ja Lea Tummelehtelt. Metsloomade heaolu peatüki autoriks on Tallinna Loomaiaa direktor Tiit

Maran, jahinduse õppejõud Tiit Randveer ja alakirjutanu. Koostöös valminud peatükk heidab pilgu metsloomade heaolule nii metsas kui ka loomaaias. Hetkel Kanadas doktorantuuris õpiva Laura Kiiroja kaastöö puudutab meelelahutustööstusesse kaasatud metsloomade elu. Lisaks on õpikus peatükk sporthobustest, mille kirjutas loomaarst Tiina Zöbin.

Õpiku eeldatava kasutajaskonna moodustavad eelkõige EMÜ veterinaarmeditsiini, loomakasvatussaaduste tootmise ja toiduainete tehnoloogia üliõpilased ning kraadiõppurid, lisaks sellele teiste Eesti ülikoolide loodusteaduste tudengid ja kraadiõppurid. Kindlasti võiks õpik huvi pakkuda heaolu valdkonna järelvalveinspektoritele, loomade varjupaikade töötajatele, loomatalitajatele ja põllumajandusloomadega seotud huvigruppidele, eriti mahepõllumajanduse sektoris. Tegelikult on see kasulik lugemine kõigile inimestele, kes tarbivad ühel või teisel moel põllumajandusloomade toodangut, käivad aeg-ajalt loomaaias, peavad ise üht või mitut lemmiklooma või kohtuvad loomadega jahil olles või lihtsalt looduses liikudes.

Soodushinnaga (22 €) saab õpikut osta PKI raamatukogust Kristel Kirsimäe käest; e-raamatut saab tasuta lugeda EMÜ digiarhiivis – <https://dSPACE.emu.ee/xmlui/handle/10492/3857?show=full>.

Foto 1. Loomade heaolu kõrgkooliõpiku autorid raamatu esitlusel: esireas vasakult Laura Kiiroja, Lea Tummeleht, tagareas vasakult David Arney, Marko Kass, Ragnar Leming ja Tiit Randveer (foto: Li Seppet)

Asta Niinemets

20.11.1946–28.06.2018

Alles see oli, kui tähistasime lugupeetud kolleegi, veterinaarse bio- ja populatsioonimeditsiini õppetooli vanemlaborandi Asta Niinemetsa (sünd Saamel) 70. juubelit. Täna on aga üks karismaatiline, kõigile veterinaariatudengitele tuttav ja õpingute ajast meelde jäänud assistent ja laborant, ootamatult lahkunud manala teele.

Asta Niinemets sündis 20. novembril 1946. a omaaegse Valga rajooni Taagepera külanõukogus põllutöölise perekonnas. Alghariduse omandas ta Ala 8-klassilises koolis, jätkas haridusteed Valga I Keskkoolis, mille lõpetamise järel looduse- ja loomaarmastaja neiuna valis edasiõppimiseks tollase TRÜ bioloogia- ja geograafiateaduskonna. Ülikooli lõpetas Asta 1972. aastal bioloog-botaanikuna. Oma diplomitöös uuris ta hariliku jõhvika varusid Räpina, Suure-Jaani ja Viljandi metsades. Alates 1970. aastast oli Asta truu vaid ühele tööandjale – Eesti Maaülikoolile (varasemalt EPA, EPMÜ ja EMÜ).

Alustanud juba 1970. a üliõpilasena tollase EPA agronoomiateaduskonna botaanika ja fütopatoloogia kateedris vanemlaborandina, oli alates 1974. a tema edaspidine töö ja tegevus seotud veterinaaria-(loomaarsti)teaduskonna, tänase veterinaarmeditsiini ja loomakasvatuse instituudiga.

Kuni viimase hetkeni ehk kokku 44 aastat oli Asta tegev meie loomaarstide ettevalmistamisel. Seega on enamus praegustest loomaarstidest temaga füsioloogia ja patofüsioloogia õppimisel kokku puutunud. Ta vastutas oma ametikohast tulenevalt füsioloogia ja patoloogilise füsioloogia, spordifüsioloogia ja mitmete teiste ainekursuste labortööde ettevalmistamise ja läbiviimise, õppevahendite korrashoiu ja hankimise ning üliõpilaste õppetöö üle arvestuse pidamise eest. Alati oma töös korrektne Asta oli õppejõududele suurepärane abiline ning oluline lüli õppejõu ja üliõpilaste vahelises sidepidamises. Ei olnud õppetöö korraldamisega seotud probleemi, mida ta poleks suutnud lahendada. Oma toimetamistes oli Asta alati tegus ja energiline, lausa tõeline energiapomm.

Aastal 2016 hinnati Asta pühendunud tööd EMÜ teenetemedali vääriliseks.

Asta oli aus ja kohusetundlik, pälvides nii õppejõudude kui üliõpilaste täieliku usalduse. Lisaks õppetöö korraldamisele osales Asta aktiivselt teadusuuringute läbiviimisel ja ühiskondlikus tegevuses, olles mitmeid aastaid ametiühingu kultuuri- ja töötervishoiu volinik, organiseerides isetegevust, käsitöönäitusi, kultuuriüritusi. Asta oli aldis kõigele uuele, õppis võõrkeeli ja uusi õppemeetodeid ning täiendas oma arvtuoskust. Ta seisis hea säästlikkuse ja taaskasutamise põhimõtete juurutamise eest instituudis.

Ta oli iseloomult otsekohene, distsiplineeritud, korrektne ja kohusetruu töötaja. Kolleegid mäletavad Astat alati heatahtliku, sõbraliku ja abivalmina. Pahas tujus või lihtsalt morni Astat ei suuda keegi meenutada.

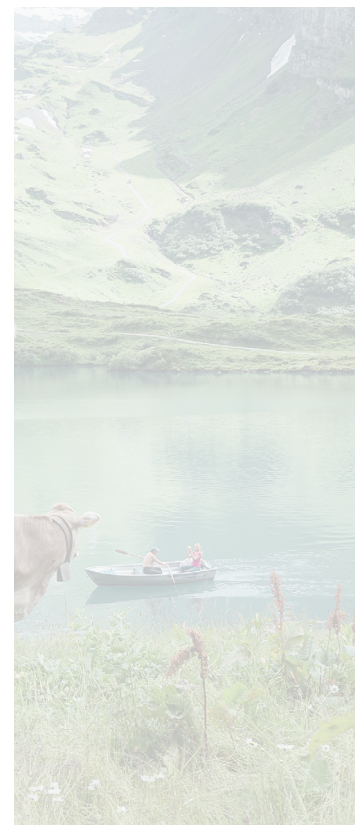
Asta oli veendunud ja aktiivne looma- ja loodusearmastaja. Ta oli Eesti Akadeemilise Loomakaitse Seltsi asutajaliige (aastast 1990). Kuigi olude sunnil linnainimene, ihkas tema hing tõelise bioloogina ikka loodusesse. Metsad ja aasad tõmbasid teda rohkem kui linnamelu. Asta oli fanaatiline ja fantastiline seene- ja marjakorjaja. Neid metsaande võis ta korjata tavainimesele kujuteldamatutes kogustes.

Mis puutub muudesse Asta hobidesse, siis olid nendeks eelkõige lugemine ja reisimine. Raamatutest eelistas ta ajalooteemalisi. Ettevõtliku reisisellina jõudis ta viimastel aastatel külastada näiteks Iraani, Iisraeli, Araabia Ühendemiraate, Jordaaniat. Oma reisimuljeid jagas ta meeleldi kaastöötajatega.

Ka fotograafia ja video kuulusid Asta huvide ringi. Koos 2014. a meie seast lahkunud dotsent Evald Reintamiga koostas ta loomaarstiteaduskonna 150. aasta juubeliks teaduskonna ajalugu ja tegevust käsitleva ajaliku videoülelaate.

Astal ja ta varalahkunud abikaasal Borisil on kaks toredat last – poeg Ülo (taimefüsioloog, Eesti Maaülikooli professor, Eesti Teaduste Akadeemia akadeemik) ja tütar Eve (geoloogia doktor, Mäetaguse puhkpilliorkestri dirigent, tegeleb ettevõtlusega). Vanaemast jäävad puudust tundma seitse toredat lapselast: kaks poissi ja viis tüdrukut.

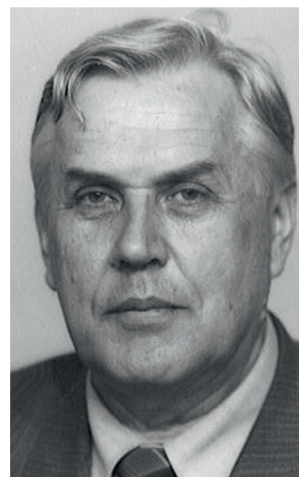
Veterinaarmeditsiini ja loomakasvatuse instituudi kollektiivi nimel Toomas Tiirats

Emeriitprofessor

Kaarel Kadarik

15.03.1930–04.07.2018

15. märtsil 1930. a sündis Juurus loomaarsti perekonnas poiss, kes sai nimeks Kaarel. Pärast Rapla Keskkooli lõpetamist (1948) valis Kaarel Kadarik eriala omandamiseks TRÜ loomaarstiteaduskonna. Eriala valikul oli eeskujuks loomaarstist isa töö loomaravilas ja väljasõitudel. K. Kadarik lõpetas EPA veterinaariateaduskonna 1953. aastal. Vaatamata teaduskonna nimetuse, sisemise struktuuri ja alluvuse muutumistele jäi K. Kadarik truuks *alma mater*-ile oma töömehetee lõpuni. Visa ja sihipärase töö tulemusel tõusis ta akadeemilise edenemise tulemusel üliõpilasest professorini. Vaevalt lõpetanud stuudiumi, tuli K. Kadarikul alustada noorematele tudengitele füsioloogia õpetamist. Hiljem lisandus patoloogilise füsioloogia õppeaine. 1963. aastal kaitses ta edukalt bioloogiakandidaadi kraadi teemal „Vereseerumi koliinesteraasi aktiivsuse ja valgusisalduse seostest närvisüsteemi tüpoloogiliste omadustega“. Dotsendi kutse omistati talle 1967. aastal. Professori ametinimetust kandis K. Kadarik aastast 1992.

Nii õppe- kui uurimistöö alal iseloomustas K. Kadarikku konstruktiivne lähenemine. Trotsides piiratud võimalusi valmistati mitmed vajalikud seadmed omal jõul ja kohapeal. Kindlasti oli kasuks juba varases koolipoisiesas välja kujunenud hobi – puutöö. Esmakordselt veterinaariateaduskonna ajaloo moodustati K. Kadariku initsiatiivil iseseisev füsioloogia õppetool. Valmisid patofüsioloogia laboratoorsete tööde juhendmaterjalid ja kahasse koos 2014. a lahkunud dotsent Evald Reintamiga koduloomade füsioloogia laboratoorsete tööde juhendid.

Õppetöö kõrval juhendas prof K. Kadarik uurimisgruppi, mis tegeles piimalehmade ainevahetuse uurimisega. Erilist tähelepanu pöörati **organismi happe-leelisseisundi regulatsioonile** ja toona Eesti karjades sageli täheldatud alkaloosi tekkemehhanismile. Uurimistulemusi tutvustati nii Eesti loomaarstidele kui välismaa kolleegidele. Enne emeriteerumist (septembrist 1995) osales K. Kadarik aktiivselt teaduslikel foorumitel Taanis, Saksamaal, samuti teiste Balti riikide erialakonverentsidel.

K. Kadarik on avaldanud mitmeid töid füsioloogia ja patofüsioloogia ning süsivesikute, proteiini ja elektrolütide ainevahetuse alalt. Ta oli „Loomatervise käsiraamatu“ korduvate väljaannete (1961, 1972, 1988) ja „Koeraraamatu“ (1993) kaasautor.

K. Kadarik kuulus Eesti Loodusuurijate Seltsi (aastast 1959), Eesti Füsioloogia Seltsi (aastast 1960), ENSV TA inimese ja looma füsioloogia, biokeemia probleemkomisjoni (1972–1989) ning oli ka TRÜ erialanõukogu liige (1979–1984). Samuti oli ta ELÜ asutajaliige aastast 1988.

K. Kadariku initsiatiivil ja talle omase järjekindluse ning organiseerimisoskusega sai ta nõusse toonase dekaani dotsent Aadu Kolgi, et teaduskonda soetati rubla aja lõpus esimene paljundusmasin ja lauaarvuti. Kiirelt lahendas K. Kadarik ka väärtusliku riistvara turvaküsimused trellitatud akna ja ukse näol ning asus ka ise ennast harima arvutioskuse vallas.

Kindlate põhimõtetega töökas natuur poolel teel püstitatud eesmärkide suunas vastuvaidlemist ei sallinud. Pingelistes olukordades aitasid karismaatilisel õppejõul emotsionaalseid pingeid maandada lendu lastud „kuradid“.

Kadunut jäävad leinama abikaasa ja pojad peredega. Kuigi pojad otsustasid valida isast sootuks erinevad eluvaldkonnad – vanem poeg Margus on edukas kunsti valdkonnas (mh ELÜ rinnamärgi autor) ja noorem poeg Andres arhitektina –, toetas Kaarel neid alati ja kõiges.

Veterinaarmeditsiini ja loomakasvatuse instituudi kolleegide nimel Toomas Tiirats

Riina Jõgila

18.12.1956–12.09.2018

Kuidas portreeterida Riinat? Kas läbi selle, et ta on olnud üks Eesti väikelooma-veterinaaria rajajatest? Või kui inimest, kelles põimusid loomaarst, ettevõtja ja ehitaja sedavõrd harmooniliseks tervikuks, et Viljandi Männimäe kliinikust on kujunenud üks Eesti arvestatavamaid loomakliinikuid? Või kui sõpra, kolleegi ja kaaslast, kellele võis alati kindel olla ja kellega veedetud aeg oli alati väärtäeg (Viljandi folk – kes teavad, need teavad).

Meil kõigil on mälestustes oma Riina ja mingi osa temast jääb alati tabamatuks. Meie imeline Riina. Nüüd oled sa läinud ja meil on vaid meenutused.

Riina sündis 18. detsembril 1956. a Põlvas, lõpetas Põlva Keskkooli 1975. aastal ja astus seejärel Eesti Põllumajanduse Akadeemiasse, et saada loomaarstiks. Peale EPA lõpetamist 1981. a töötas ta Põlva rajooni E. Vilde kolhoosi suurfarmis ja Jämejala haigla abimajandis ning kolme aasta pärast siirdus Viljandi rajoonidevahelisse veterinaarlaboratooriumisse, kus töötas hematoloog-seroloogina. Uued tuuled ja suured muutused Eestis viisid Riina Soome. Nõudis päris palju julgust ja ettevõtlikkust, et Lõuna-Eesti tüdrukuna ja soome keelt eriti oskamata end põhjanaabrite juurde tööle smugeldada. Nii töötaski Riina aastatel 1990–1991 Soomes Haarajoe loomakliinikus ning sai ideid ja innustust, et rajada väikeloomakliinik ka kodulinna Viljandisse. Julge otsus tüdrukult, kel polnud sel hetkel kellelegi ega millelegi toetuda, ja kes kasvatas üksinda pisipoeg Enrit.

Männimäe Loomakliinik (OÜ Lemmikloomateenused) avas uksed 1992. a märtsis. Algul alustati 30 m² suurusel pinnal, tänaseks on kliinik kolm korda kasvanud ja laiinenud. Esialgu oli Riina kliiniku ainus loomaarst, varsti lisandus esimene assistent, hetkel töötab kliinikus kuus loomaarsti ning seitse abilist. Riina on olnud teenäitajaks paljudele loomaarstidele ning Männimäe Loomakliinik on olnud mõnelegi neist praktikapaigaks. Võib öelda, et Riina on aktiivselt osalenud mitmete Eesti tippspetsialistide koolitamisel.

Riina oli üks initsiaatoritest, et alustada loomaarsti abilise eriala õpet Järvamaa Kutsehariduskeskuses. Kõik tema loomakliiniku abilised on selle kutse omandanud ja Riina on alati leidnud võimaluse nende õpinguid toetada. Männimäe Loomakliinikust on saanud üks praktikabaasidest ka loomaarsti abilistele.

Kui 1994. aastal loodi Eesti Väikeloomaarstide Selts, kuulus Riina selle juhatusse ning korraldas ka esimese välislektoriga koolituse – 1995. aasta kevadel luges Riina kauaaegne sõber dr Jukka Marttila Viljandis Eesti loomaarstidele kasside haigustest. Seda võib lugeda Eesti väikeloomaarstide jätkukoolituse alguseks. Hiljem on Riina olnud EVSi revisjonikomisjoni liige ning kuulunud ka ELÜ ridadesse selle algusaastatest alates.

Rasketel masuaastatel töötas Riina ajuti Soomes – selleks, et Viljandi kliinikut vee peal hoida. Töötas Soomes, teenis kliinikule raha ja maksis töötajatele palka. Et ei peaks kedagi lahti laskma ega palku alandama. Veel üks Riinat iseloomustav asjaolu – hoolitsus omade eest. Olgu see siis perekond, sõbrad või töötajad. Riinale oli kliinik kui pere. Ühised rõõmud, saavutused ja toredad ettevõtmised. Muresid aga kandis ise. Teisi säästes ja koormamata.

Männimäe Loomakliiniku ühisüritused olid legendaarsed. Saunaõhtud, matkad, peod folkmuusika ja tantsudega. Kadepäev kolleegid teistest kliinikutest (nt Tiina Toometi Kliinikust) poetasid end vaikselt ka nendele üritustele, kutsusid sõpra kaasa ja nii sündis MTÜ Teie Loomakliinikud.

2011. aastal loodud seltsing ühendab endas viit Eesti veterinaariamaastikul juba üsna kaua tegutsenud väikeloomakliinikut (Männimäe Loomakliinik, Pärnu Väikeloomakliinik, Tiina Toometi Kliinik, Janne Orro Loomakliinik, Erivet). Teie Loomakliinikuid seovad ühesugune filosoofia, diagnostika- ja ravipõhimõtted ning soov järgida „Head veterinaarset tava“. Ühenduse Teie Loomakliinikud kirjeldamiseks võiks välja tuua järgneva: leiame, et suudame üheskoos paremini hoolitseda oma patsientide eest, ning vastastikune üksteise täiendamine parandab iga lemmikloomakliiniku töö kvaliteeti.

Teie Loomakliinikud on korraldanud mitmeid koolitusi. Näiteks koostöös Dimelaga sündinud ABC-loengusari suurloomaarstidele sagedamini esinevatest väikeloomaprobleemidest. Riina punnis küll esialgu vastu, aga esines lõpuks suurepärase loenguga kasside haigustest. Nii riinalik – olla initsiaator, korraldada ja lõpuks hoida varju. Peamiselt Riina ja Männimäe Loomakliiniku korraldada oli ka viimaste aegade edukaim loeng, kus üle 120 loomaarstile Eestist ja naabermaadest esines anestesioloogia teemal Vilhelmiina Huuskonen.

Seega oli Riina teene ka üldiselt Eesti väikeloomakliinikute arengut soodustada ja loomaarstide vahelisi sidemeid tugevdada. Tal oli haruldane omadus kohal olla oma kohalolu rõhutamata, panna end kuulama häält tõstmata ja olla arvamuslimmer oma arvamusega eputamata.

See jonn, püsivus ja visadus, millega ta oma kliinikut ehitas ja arendas, on kirjeldamatu. Ning sealjuures ei rääkinud ta kunagi „minu“ vaid „meie“ kliinikust, kuhu kuulusid kõik, koristaja ja IT-mehe kaasa arvatud.

Riinal oli mitmeid hobisid – reisimine, lugemine, aiandus, ehitamine, kunst. Viimastel aastatel oli peamiseks tegevuseks ajaveetmine lapselaps Noraga. Riina oli tõeline supervanaema. Alalõpmata võis neid leida mänguväljakult, nukuteatrist või mõnest muust lapsele toredast kohast.

Riina ehitushobi oli muidugi legendaarne. Iga paari aasta tagant oli tal käsil mõni ehitusprojekt, olgu see siis kliinikus või kodus. Aiamaja sai just valmis.

„Me istume seal, kallid sõbrad. Istume veel mitmeid kordi ja vaatame tagasi ühistele aastatele. Sinu mõtted ja ideed on veel hulk aega meiega. Ole tänatud meiega end jagamast.“

Teie Loomakliinikute nimel Helen Valk ja Tiina Toomet

Eesti Loomaarstide Ühing
Kreutzwaldi 62
51014 Tartu

Reg. nr. 80077287

GSM: 5011882
Sekretär: 5520767
e-post: info@vet.ee
www.vet.ee

President
Priit Koppel

Pangaarve
EE382200001120072962
Swedbank

Peatoimetaja
Kerli Mõtus

Toimetus
Andres Aland, Herta Pirkkalainen,
Mati Roasto, Valentina Tiškina

Kontakt
ringvaade@vet.ee
<http://ringvaade.vet.ee/>

Esikaanel
„Turistid aerutamas Trübsee järvel“
Pildi autor: Liisi Mölder

Trükk
Printon AS, Peterburi tee 81, Tallinn

ISSN 1024-2600